

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

20.11.2017 № 606

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
13 грудня 2017 р.
за № 1502/31370

Про затвердження Правил носіння військової форми одягу та знаків розрізнення військовослужбовцями Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту та ліцеїстами військових ліцеїв

{Заголовок Наказу в редакції Наказу Міністерства оборони № 238 від 30.06.2020}

{Із змінами, внесеними згідно з наказами Міністерства оборони

№ 238 від 30.06.2020

№ 398 від 04.11.2020

№ 53 від 25.01.2024}

На виконання [пункту 7](#) статті 7 Закону України “Про військовий обов’язок і військову службу” та з метою упорядкування носіння військової форми одягу і знаків розрізнення військовослужбовцями Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту та ліцеїстами військових ліцеїв **НАКАЗУЮ**:

{Прембула із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 238 від 30.06.2020}

1. Затвердити [Правила носіння військової форми одягу та знаків розрізнення військовослужбовцями Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту та ліцеїстами військових ліцеїв](#), що додаються.

{Пункт 1 із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 238 від 30.06.2020}

2. Начальнику Тилу Збройних Сил України у місячний строк розробити та подати на затвердження План переходу військовослужбовців Збройних Сил України на носіння нової військової форми одягу та забезпечити його своєчасне виконання.

3. Носіння парадної (парадно-вихідної) та повсякденної форми одягу старого зразка та знаків розрізнення до неї дозволяється до 01 січня 2019 року.

4. Цей наказ набирає чинності з дня його офіційного опублікування.

Міністр оборони України
генерал армії України

С.Т. Полторак

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства
оборони України
20.11.2017 № 606
(у редакції наказу Міністерства
оборони України
від 30 червня 2020 року № 238)

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
13 грудня 2017 р.
за № 1502/31370

ПРАВИЛА
носіння військової форми одягу та знаків розрізнення
військовослужбовцями Збройних Сил України,
Державної спеціальної служби транспорту та ліцеїстами
військових ліцеїв

I. Загальні положення

1. Ці Правила визначають порядок носіння військової форми одягу відповідно до наказу Міністерства оборони України від 18 липня 2017 року № 370 "Про затвердження Зразків військової форми одягу та загальних вимог до знаків розрізнення військовослужбовців та ліцеїстів військових ліцеїв", зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 22 серпня 2017 року за № 1047/30915 (далі - наказ "Про затвердження Зразків"), військовослужбовцями Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту (далі - військовослужбовці) та ліцеїстами військових ліцеїв (далі - ліцеїсти).

2. Право на носіння військової форми одягу мають військовослужбовці, військовозобов'язані під час проходження зборів, резервісти, курсанти та ліцеїсти. Громадяни, які звільнені з військової служби в запас або у відставку з наданням права носіння військової форми одягу, дозволяється носіння військової форми одягу, встановленої цими правилами або військової форми одягу, яка встановлена на дату звільнення.

{Пункт 2 розділу I в редакції Наказу Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

3. Військову форму одягу носять у суворій відповідності з цими Правилами. Предмети військової форми одягу повинні відповідати встановленим у [наказі "Про затвердження Зразків"](#) описам, бути ретельно припасованими й утримуватися в бездоганному стані.

4. Встановлено такі види військової форми одягу:

парадна;
парадно-церемоніальна;
парадно-вихідна;
повсякденна;
польова (службова морська);
спеціальна;
спортивна.

Кожна з зазначених військових форм поділяється на літню, демісезонну та зимову форму одягу.

5. Військова форма одягу призначена для носіння:

1) парадна - на парадах та під час:

вручення військовим частинам* бойових прапорів та інших відзнак;

{Абзац другий підпункту 1 пункту 5 розділу I із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

одержання державних нагород, прийняття військової присяги, проведення ритуалу випуску з військового навчального закладу;

річного свята військової частини;

відрекомендування визначеним Статутом внутрішньої служби Збройних Сил України посадовим особам під час призначення на посаду і присвоєння військового звання;

підйому Військово-Морського Прапора на кораблі, який стає до бойового складу Військово-Морських Сил Збройних Сил України;

{Абзац шостий підпункту 1 пункту 5 розділу I в редакції Наказу Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

призначення до складу почесної варти;

2) парадно-церемоніальна - особлива парадна форма одягу для особового складу військовослужбовців Почесної варти Збройних Сил України;

3) парадно-вихідна - у святкові дні; на урочистих засіданнях та офіційних прийомах; під час покладання квітів (вінків) до пам'ятників і на могили воїнів; в інших випадках за рішенням командира військової частини;

4) повсякденна - під час роботи (чергувань, якщо при цьому не передбачено носіння зброї) у штабах, управліннях, установах і закладах, а також у всіх інших випадках, коли не передбачено носіння парадної, парадно-вихідної, польової (службової морської) форми одягу та спеціального одягу;

5) польова (службова морська) - під час виконання бойових (навчально-бойових) завдань, проведення навчань, маневрів, навчальних занять (польових або на військовій

техніці), на бойових чергуваннях (чергуваннях) та вахті під час несення служби у добовому наряді (зі зброєю), у період ліквідації аварій та катастроф, надзвичайних ситуацій;

б) спеціальна - одяг, взуття та засоби індивідуального захисту, що видаються військовослужбовцям за штатними посадами, якими передбачено виконання певних робіт з обслуговування техніки, під час роботи зі шкідливими речовинами чи пов'язаної з небезпечними умовами праці або робіт, що здійснюються в несприятливих метеорологічних умовах та умовах, передбачених нормативно-правовими актами з питань охорони праці та для виконання господарських і будівельних робіт;

7) спортивна - під час проведення спортивних занять і змагань, а також під час індивідуальних тренувань (спортивний одяг і взуття).

* Під військовою частиною маються на увазі органи військового управління, з'єднання, військові частини, кораблі, військові навчальні заклади, відділення (факультети, кафедри) військової підготовки при цивільних закладах вищої освіти, кафедри медицини катастроф та військової медицини цивільних закладів вищої освіти, установи, підприємства та організації Міністерства оборони України.

Дозволяється носити парадно-вихідну форму одягу у вихідні дні та в позаслужбовий час за межами військової частини.

6. За належністю військова форма одягу поділяється на:

- 1) військову форму одягу Сухопутних військ Збройних Сил України (далі - СВ ЗСУ);
- 2) військову форму одягу Повітряних Сил Збройних Сил України (далі - ПС ЗСУ);
- 3) військову форму одягу Військово-Морських Сил Збройних Сил України (далі - ВМС ЗСУ);
- 4) військову форму одягу Десантно-штурмових військ Збройних Сил України (далі - ДШВ ЗСУ);
- 5) військову форму одягу Сил спеціальних операцій Збройних Сил України (далі - ССО ЗСУ);
- 6) військову форму одягу Державної спеціальної служби транспорту (далі - ДССТ).

Під час виконання бойових (навчально-бойових) завдань, проведення навчань, маневрів, польотів, навчальних занять, на бойових чергуваннях та під час несення служби у добовому наряді носиться необхідне спорядження, визначене відповідними нормами забезпечення.

Курсанти вищих військових навчальних закладів (далі - ВВНЗ), ліцеїсти та військовослужбовці строкової військової служби під час звільнення в місто носять парадно-вихідну форму одягу.

За рішенням відповідного начальника дозволяється використовувати польову (службову морську) форму одягу під час виконання завдань повсякденної діяльності у військових частинах.

7. Форма одягу оголошується на період конкретних заходів командиром військової частини або старшим начальником відповідно до вимог цих Правил з урахуванням особливостей виконання службових завдань.

Під час оголошення форми одягу вказуються її назва і за потреби назви додаткових або уточнюючих предметів (наприклад, "Літня повсякденна форма одягу, в сорочці з коротким рукавом").

Форма одягу для стройових оглядів, шикунів та службових нарад оголошується особами, що проводять ці заходи.

8. Форма одягу для несення патрульної служби, чергування, а також для військовослужбовців, які несуть контрольно-пропускну (варту) службу в приміщеннях, оголошується відповідними начальниками.

9. Перехід на літню або зимову форму одягу встановлюється відповідними наказами начальника гарнізону (старшого морського начальника) та дорученнями командувачів видів, окремих родів військ (сил) Збройних Сил України (далі - ЗСУ), Голови Адміністрації Державної спеціальної служби транспорту залежно від температурного режиму.

10. Форма одягу військовослужбовців ВМС ЗСУ, які мають корабельні звання, оголошується:

командуванням ВМС ЗСУ;

старшими морськими начальниками;

старшими на рейдах;

командирами з'єднань кораблів, що перебувають у поході (на бойовій службі).

11. Військовослужбовці носять форму одягу відповідно до виду, окремого роду військ (сил) ЗСУ, встановлену для військової частини, де вони проходять військову службу, військового звання, а також залежно від завдання, що виконується, відповідно до [пункту 5](#) цього розділу.

Для СВ ЗСУ, ДШВ ЗСУ, Сил територіальної оборони Збройних Сил України (далі - СТрО ЗСУ), Сил логістики Збройних Сил України (далі - СЛ ЗСУ), Сил підтримки Збройних Сил України (далі - СП ЗСУ), Медичних сил Збройних Сил України (далі - МС ЗСУ), Військ зв'язку та кібербезпеки Збройних Сил України (далі - ВЗКБ ЗСУ) та ДССТ колір форми одягу - захисний, для ПС ЗСУ - сіро-блакитний, для ВМС ЗСУ - чорний (білий), для ССО ЗСУ - темно-сірий.

{Абзац другий пункту 11 розділу I в редакції Наказу Міністерства оборони № 53 від 25.01.2024}

На визначених предметах військової форми одягу військовослужбовці носять емблеми та беретні знаки відповідно до виду (роду) військ.

12. Військовослужбовці військових частин, які не належать до видів, окремих родів військ (сил) ЗСУ та ДССТ, носять військову форму одягу СВ ЗСУ, але з визначеними для них емблемами та беретними знаками на відповідних предметах військової форми одягу.

13. Військовослужбовці військових оркестрів носять форму одягу за видом, окремим родом військ (сил) ЗСУ, до якого належить військова частина, з емблемою та нарукавним знаком, які встановлені для військових диригентів і музикантів.

14. Особи офіцерського, сержантського та старшинського складу, які переміщені для проходження військової служби до структурних підрозділів Міністерства оборони України, органів військового управління, що не належать до видів, окремих родів військ (сил) ЗСУ, до Національного університету оборони України імені Івана Черняховського, носять військову форму одягу, яку вони мали на день переміщення.

Особи офіцерського, сержантського та старшинського складу, які переміщені для проходження служби до інших видів, окремих родів військ (сил) ЗСУ, носять форму одягу, установлену для військової частини, після закінчення строку носіння форми одягу, яку вони мали на день переміщення.

15. Слухачі (ад'юнкти, докторанти) ВВНЗ з числа осіб офіцерського складу носять військову форму одягу, яку вони мали до прибуття на навчання.

Курсанти ВВНЗ видів ЗСУ носять форму одягу за видом ЗСУ, до якого належить ВВНЗ. Якщо ВВНЗ не належить до виду ЗСУ, форма одягу встановлюється начальником такого навчального закладу.

Курсанти (слухачі), що не мають офіцерських звань, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти (далі - ВНП ЗВО), носять військову форму одягу, встановлену начальником ВНП ЗВО.

Курсанти (слухачі) ВВНЗ з числа сержантського та старшинського складу зберігають право на носіння форми одягу, встановлену для цієї категорії військовослужбовців.

Військовослужбовці змінного складу спеціальних курсів підготовки і навчальних частин (центрів) (далі - СКП і НЦ) носять ту форму одягу, в якій вони прибули на навчання.

Військовослужбовці штатних підрозділів охорони та забезпечення ВВНЗ носять форму одягу за видом ЗСУ, до якого належить ВВНЗ.

16. Порядок носіння військової форми одягу під час несення служби у складі варт визначається Статутом гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України.

17. Військовослужбовцям, які проходять військову службу за контрактом, дозволяється носити цивільний одяг у позаслужбовий час, а за окремою вказівкою - у службовий час.

18. Військовослужбовцям строкової служби під час перебування у відпустці, а курсантам, ліцеїстам - і в позаслужбовий час дозволяється носити за межами військової частини цивільний одяг.

19. Спеціальний одяг та льотно-технічне обмундирування використовують військовослужбовці, яким цей одяг передбачено за нормами забезпечення, під час бойового чергування, на навчаннях, маневрах, під час виконання польотів та підготовки до них, на заняттях з військовою технікою і під час виконання робіт у гаражах, парках, майстернях, на аеродромах, у лабораторіях, лікувальних закладах, на складах, кораблях, у військових частинах.

Десантний одяг використовують військовослужбовці, яким цей одяг передбачено за нормами забезпечення, під час підготовки та здійснення стрибків з парашутом. Порядок та варіанти використання десантного одягу, інших елементів екіпіровки та засобів індивідуального захисту до одягу визначає командир військової частини.

Льотний одяг використовують військовослужбовці ДШВ ЗСУ, яким цей одяг передбачено за нормами забезпечення, під час проведення занять, зборів з повітрянодесантної підготовки, спеціальної підготовки підрозділів десантного забезпечення, під час проведення технічного огляду та регламентних робіт з повітрянодесантною технікою та майном.

В усіх інших випадках носити спеціальний одяг не дозволяється.

Порядок носіння спеціального одягу, льотно-технічного обмундирування і головного убору до нього, засобів індивідуального захисту та інших елементів екіпіровки визначає командир військової частини.

Спеціальний одяг зберігається поза спальними приміщеннями підрозділу у спеціальних шафах, кімнатах для зберігання речей та кімнатах зберігання майна підрозділів на окремих стелажах і вішалках, в особистих кабінетах (приміщеннях).

20. Військовослужбовцям, ліцеїстам, а також іншим особам, визначеним цим наказом, яким надано право носіння військової форми одягу, забороняється носити:

предмети військової форми одягу, спорядження, нагрудні знаки і знаки розрізнення змінених або невстановлених зразків (кольорів) та такі, що прийшли у непридатний стан;

одночасно предмети з різних форм одягу, а також предмети військової форми одягу разом з цивільними;

знаки розрізнення, що скасовані;

забруднені та невипрасувані предмети військової форми одягу, а також предмети, які втратили колір;

деформовані та неправильно підібрані погони;

взуття з пошкодженням верхом та зношеними каблуками;

сумки яскравих кольорів.

Військовослужбовцям-жінкам під час перебування у військовій формі одягу дозволяється носити сумки однотонних неяскравих кольорів.

21. Військовослужбовцям, ліцеїстам та іншим визначеним цими Правилами особам під час перебування у військовій формі одягу рекомендовано утримуватись від:

носіння в кишенях предметів, що виступають назовні чи переповнюють їх;

носіння рюкзаків (сумок), що своїми шлейками закривають погони.

22. Військовослужбовцям служби військового капеланства під час відправлення релігійних культів з усіма видами форми одягу дозволяється носити предмети релігійного культу.

Військовослужбовці служби військового капеланства можуть мати зачіски, бороди та вуса відповідно до релігійних традицій.

{Розділ I доповнено новим пунктом згідно з Наказом Міністерства оборони № 53 від 25.01.2024}

II. Форма одягу військовослужбовців

1. Форма одягу військовослужбовців офіцерського, сержантського та рядового складу (крім ВМС ЗСУ)

Таблиця 1

Парадна (парадно-вихідна) форма одягу

Літня (мал. 1,3, 5, 7, 9, 10, 20, 22, 24, 25, 35, 37, 39, 40, 50, 52, 54, 55, 65, 67, 69, 70, 80, 82, 84, 85, 95, 97, 99, 100, 110, 112, 114, 115 додатка 1)	Зимова (мал. 2, 4, 6, 8, 21, 23, 36, 38, 51, 53, 66, 68, 81, 83, 96, 98, 111, 113 додатка 1)
Кашкет (берет), кітель і штани навипуск кольору, визначеного для відповідного виду, роду військ (сил) ЗСУ, сорочка білого (чорного у ССО ЗСУ) кольору з краваткою кольору основної тканини, напівчеревики чорного кольору	Шапка зимова повсякденна, пальто зимове, кітель і штани навипуск кольору, визначеного для відповідного виду, роду військ (сил) ЗСУ, сорочка білого (чорного у ССО ЗСУ) кольору з краваткою кольору основної тканини, напівчоботи хромові утеплені, рукавиці чорного кольору, кашне білого кольору

Таблиця 2

Повсякденна форма одягу

Літня (мал.15, 16, 17,18, 30, 31, 32, 33, 45, 46, 47, 48, 60, 61, 62, 63, 75, 76, 77, 78, 90, 91, 92, 93, 105, 106, 107, 108, 120, 121, 122, 123 додатка 1)	Демісезонна (мал. 13, 14, 28, 29, 43, 44, 58, 59, 73, 74, 88, 89, 103, 104,118, 119 додатка 1)	Зимова (мал. 11, 12, 26, 27, 41, 42, 56, 57, 71, 72, 86, 87, 101, 102, 116, 117 додатка 1)
1	2	3
Берет (пілотка в армійській авіації СВ ЗСУ та авіації ПС ЗСУ), куртка і штани навипуск кольору, визначеного для	Берет (пілотка в армійській авіації СВ ЗСУ та авіації ПС ЗСУ), плащ демісезонний (куртка демісезонна), кітель (куртка) і штани навипуск	Шапка зимова (шапка зимова повсякденна), куртка зимова (пальто зимове), кітель (куртка) і штани навипуск кольору, визначеного для

відповідного виду, роду військ (сил) ЗСУ, сорочка визначеного кольору з краваткою кольору основної тканини, напівчеревики чорного кольору	кольору, визначеного для відповідного виду, роду військ (сил) ЗСУ, сорочка визначеного кольору з краваткою кольору основної тканини, напівчеревики або напівчоботи хромові утеплені, рукавиці чорного кольору	відповідного виду, роду військ (сил) ЗСУ, сорочка визначеного кольору з краваткою кольору основної тканини, напівчоботи хромові утеплені чорного кольору, рукавиці чорного кольору та кашне кольору, визначеного для відповідного виду, роду військ (сил) ЗСУ
---	---	---

Таблиця 3

Парадно-церемоніальна форма одягу (для Почесної Варти)

Літня (мал. 215, 216, 217, 214 <i>додатка 1</i>)	Зимова (мал. 210, 211, 212, 213 <i>додатка 1</i>)
Кашкет, кітель (за потреби з пуловером) і штани кольору, визначеного для відповідного виду, роду військ (сил) ЗСУ, заправлені в черевики з високими берцями, сорочка білого кольору з краваткою кольору основної тканини, рукавиці шкіряні білого кольору. Поверх кітеля аксельбант та поясний ремінь золотого кольору для офіцерського складу та білого кольору для інших військовослужбовців	Шапка зимова повсякденна, пальто зимове, кітель і штани кольору, визначеного для відповідного виду, роду військ (сил) ЗСУ, заправлені в чоботи хромові, сорочка білого кольору з краваткою кольору основної тканини, рукавиці шкіряні білого кольору, кашне білого кольору. Поверх пальта зимового поясний ремінь золотого кольору для офіцерського складу та білого кольору для інших військовослужбовців

{Пункт 1 розділу II із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

2. Форма одягу військовослужбовців-жінок (крім ВМС ЗСУ)

Таблиця 1

Парадна (парадно-вихідна) форма одягу

Літня (мал. 220, 222, 224, 225 <i>додатка 1</i>)	Зимова (мал. 221, 223 <i>додатка 1</i>)
1	2
Кашкет жіночий (берет), кітель жіночий і спідниця кольору, визначеного для відповідного виду, роду військ (сил) ЗСУ, сорочка білого (чорного у ССО ЗСУ)	Шапка зимова повсякденна, пальто зимове, кітель жіночий і спідниця (штани навипуск) кольору, визначеного для відповідного виду, роду військ (сил) ЗСУ, сорочка білого

кольору, краватка-стрічка кольору основної тканини, взуття встановленого зразка чорного кольору	(чорного у ССО ЗСУ) кольору, краватка-стрічка кольору основної тканини, взуття встановленого зразка чорного кольору, рукавички чорного кольору, кашне білого кольору
---	--

Таблиця 2

Повсякденна форма одягу

Літня (мал. 230, 231, 232, 233 додатка 1)	Демісезонна (мал. 228, 229 додатка 1)	Зимова (мал. 226, 227 додатка 1)
1	2	3
Берет (пілотка в армійській авіації СВ ЗСУ та авіації ПС ЗСУ), кітель (куртка) і спідниця кольору, визначеного для відповідного виду, роду військ (сил) ЗСУ, сорочка визначеного кольору, краватка-стрічка кольору основної тканини, взуття встановленого зразка чорного кольору	Берет (пілотка в армійській авіації СВ ЗСУ та авіації ПС ЗСУ), плащ демісезонний (куртка демісезонна), кітель (куртка) і спідниця (штани навипуск) кольору, визначеного для відповідного виду, роду військ (сил) ЗСУ, сорочка визначеного кольору, краватка-стрічка кольору основної тканини, взуття встановленого зразка чорного кольору, рукавички чорного кольору	Шапка зимова (шапка зимова повсякденна), куртка зимова (пальто зимове), кітель (куртка) і штани навипуск кольору, визначеного для відповідного виду, роду військ (сил) ЗСУ, сорочка визначеного кольору, краватка-стрічка кольору основної тканини, взуття встановленого зразка чорного кольору, рукавички чорного кольору та кашне кольору, визначеного для відповідного виду, роду військ ЗСУ

3. Форма одягу курсантів ВВНЗ (крім ВМС ЗСУ), військовослужбовців сержантського, рядового складу і ліцеїстів

Таблиця 1

Парадна (парадно-вихідна) форма одягу

Літня (мал. 197, 199 додатка 1)	Зимова (мал. 198 додатка 1)
Кашкет (берет), кітель і штани навипуск кольору, визначеного для відповідного виду, роду військ (сил) ЗСУ, сорочка білого (чорного	Шапка зимова повсякденна, пальто зимове, кітель і штани навипуск кольору, визначеного для відповідного виду, роду

у ССО ЗСУ) кольору з краваткою кольору основної тканини, напівчеревики чорного кольору	військ (сил) ЗСУ, сорочка білого (чорного у ССО ЗСУ) кольору з краваткою кольору основної тканини, напівчоботи хромові утеплені чорного кольору, рукавички чорного кольору, кашне білого кольору
--	--

Таблиця 2

Повсякденна форма одягу

Літня (мал. 202, 201 <i>додатка 1</i>)	Зимова (мал. 200 <i>додатка 1</i>)
Берет (пілотка в армійській авіації СВ ЗСУ та авіації ПС ЗСУ), кітель і штани навипуск кольору, визначеного для відповідного виду, роду військ (сил) ЗСУ, сорочка визначеного кольору з краваткою кольору основної тканини, напівчеревики чорного кольору	Шапка зимова, куртка зимова, кітель і штани навипуск кольору, визначеного для відповідного виду, роду військ (сил) ЗСУ, сорочка визначеного кольору з краваткою кольору основної тканини, напівчоботи хромові утеплені чорного кольору, рукавички чорного кольору, кашне кольору, визначеного для відповідного виду, роду військ (сил) ЗСУ

Погони носять на пальті зимовому, куртці зимовій, плащі демісезонному, кітелі, куртці, пуловері, джемпері та сорочці (з коротким та довгим рукавом).

Берет залежно від виду, роду військ (сил) ЗСУ встановленого кольору (мал. 337–347 *додатка 2*), до якого належить військова частина, з беретним знаком (мал. 351-367, 367-1-367-3 *додатка 2*) відповідно до виду, роду військ (сил) ЗСУ.

{Абзац другий пункту 3 розділу II із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 53 від 25.01.2024}

Дозволяється носити:

берет кольору "марун" у ДШВ ЗСУ та кольору "сталь" у ССО ЗСУ в усіх випадках;

берет замість кашкета польового з літньою польовою формою одягу;

кашкет (кашкет жіночий) з повсякденною формою одягу;

кашкет (кашкет жіночий) замість шапки зимової повсякденної (шапки зимової) із зимовою парадною, парадно-вихідною та повсякденною формою одягу;

сорочку білого або чорного (для ССО ЗСУ) кольору з довгими рукавами з погонами і краваткою (крavatкою-стрічкою для військовослужбовців-жінок) та сорочку білого або чорного (для ССО ЗСУ) кольору з короткими рукавами з погонами без кітеля з літньою парадною (парадно-вихідною) формою одягу;

сорочку білого кольору з довгим або коротким рукавом з парадною (парадно-вихідною) формою одягу для ССО ЗСУ за рішенням начальника;

пуловер та джемпер кольору основної тканини з погонами під час перебування в приміщеннях службових будівель та робочих кабінетах (мал. 19, 34, 49, 64, 79, 94, 109, 124 [додатка 1](#));

пуловер кольору основної тканини з кітелем (курткою);

сорочку білого або визначеного кольору з довгими рукавами з погонами і краваткою (краваткою-стрічкою) та сорочку білого або визначеного кольору з короткими рукавами з погонами, без кітеля та краватки з літньою повсякденною формою одягу;

сорочку білого кольору з кітелем з повсякденною формою одягу за рішенням начальника;

плащ-накидку в дощову погоду;

плащ демісезонний (куртку демісезонну) залежно від погодних умов у будь-яку пору з зимовою та літньою формою одягу;

рукавиці білого кольору з літньою парадно-вихідною формою одягу;

туфлі і чобітки цивільного зразка, що зовні схожі на встановлені зразки, з парадно-вихідною і повсякденною формою одягу для військовослужбовців-жінок;

колготки чорного або сірого кольору з парадно-вихідною і повсякденною формою одягу для військовослужбовців-жінок;

парасольку чорного або темно-синього кольору в дощову погоду;

польову форму одягу замість повсякденної для курсантів та військовослужбовців строкової служби;

куртку демісезонну з польовою формою одягу в разі використання її як повсякденної (мал. 245 [додатка 1](#)).

{Пункт 3 розділу II із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

4. Форма одягу ліцеїстів військових ліцеїв (крім ВМС ЗСУ)

Таблиця 1

Парадна (парадно-вихідна) форма одягу

Літня (мал. 278, 279 додатка 1)	Зимова (мал. 198 додатка 1)
Кашкет, кітель і штани навипуск кольору, визначеного для відповідного виду, роду військ (сил) ЗСУ, сорочка з краваткою	Шапка зимова повсякденна, куртка зимова, кітель і штани навипуск кольору, визначеного для відповідного виду, роду військ (сил) ЗСУ, сорочка, напівчоботи

кольору основної тканини, напівчеревики чорного кольору	хромові утеплені чорного кольору, кашне, рукавички
---	--

{Таблиця 1 пункту 4 розділу II із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 53 від 25.01.2024}

Таблиця 2

Повсякденна і польова форма одягу

Літня (мал. 244 додатка 1)	Зимова (мал. 252 додатка 1)
Кашкет польовий камуфльованого кольору, костюм літній польовий, черевики з високими берцями, ремінь брючний	Шапка зимова, костюм вітровологозахисний зимовий, костюм літній польовий, черевики з високими берцями, ремінь брючний, рукавички зимові

Дозволяється носити за вказівкою начальника ліцею:

берет з літньою повсякденною формою одягу;

парадно-вихідну форму одягу як повсякденну (на заняттях у класах) (мал. 280, 281 додатка 1);

{Абзац третій пункту 4 розділу II із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 53 від 25.01.2024}

сорочку з краваткою без кітеля з парадно-вихідною формою одягу.

{Пункт 4 розділу II із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

5. Форма одягу військовослужбовців офіцерського, сержантського та рядового складу ВМС ЗСУ (крім осіб, які мають корабельні звання)

Таблиця 1

Парадна форма одягу

Літня (мал. 125, 155 додатка 1)	Зимова (мал. 126, 156 додатка 1)
Кашкет (берет), кітель і штани навипуск білого кольору, напівчеревики білого кольору	Шапка зимова повсякденна, пальто зимове, кітель і штани навипуск чорного кольору, сорочка білого кольору з краваткою чорного кольору, напівчоботи хромові утеплені

	чорного кольору, рукавиці чорного кольору, кашне білого кольору
--	---

Таблиця 2

Парадно-вихідна форма одягу

Літня (мал. 127, 129, 130, 157, 159, 160 <i>додатка 1</i>)	Зимова (мал. 128, 158 <i>додатка 1</i>)
Кашкет (берет), кітель і штани навипуск, чорного кольору, сорочка білого кольору з краваткою чорного кольору, напівчеревики чорного кольору	Шапка зимова повсякденна, пальто зимове, кітель і штани навипуск чорного кольору, сорочка білого кольору з краваткою чорного кольору, напівчоботи хромові утеплені чорного кольору, рукавиці чорного кольору, кашне білого кольору

Таблиця 3

Повсякденна форма одягу

Літня (мал. 135, 136, 137, 138, 165, 166, 167, 168 <i>додатка 1</i>)	Демісезонна (мал. 133, 134, 163, 164 <i>додатка 1</i>)	Зимова (мал. 131, 132, 161, 162 <i>додатка 1</i>)
Берет (пілотка в морській авіації) встановленого кольору, кітель (куртка) і штани навипуск чорного кольору, сорочка визначеного кольору з краваткою чорного кольору, напівчеревики чорного кольору	Берет (пілотка в морській авіації) встановленого кольору, кашкет, плащ демісезонний (куртка демісезонна), кітель (куртка) і штани навипуск чорного кольору, сорочка визначеного кольору з краваткою чорного кольору, напівчеревики або напівчоботи хромові утеплені чорного кольору, рукавиці чорного кольору	Шапка зимова повсякденна (шапка зимова), встановленого кольору, пальто зимове (куртка зимова), кітель (куртка) і штани навипуск чорного кольору, сорочка визначеного кольору з краваткою чорного кольору, напівчоботи хромові утеплені чорного кольору, рукавиці чорного кольору та кашне чорного кольору

6. Форма одягу офіцерського та старшинського складу ВМС ЗСУ

Таблиця 1

Парадна форма одягу

Літня (мал. 140, 170 додатка 1)	Зимова (мал. 141, 171 додатка 1)
Кашкет (берет), кітель і штани навипуск білого кольору, напівчеревики білого кольору	Шапка зимова повсякденна, пальто зимове, тужурка і штани навипуск чорного кольору, сорочка білого кольору з краваткою чорного кольору, напівчоботи хромові утеплені чорного кольору, рукавиці чорного кольору, кашне білого кольору

Таблиця 2

Парадно-вихідна форма одягу

Літня (мал. 142, 172 додатка 1)	Зимова (мал. 143, 173 додатка 1)
Кашкет (берет), тужурка і штани навипуск чорного кольору, сорочка білого кольору з краваткою чорного кольору, напівчеревики чорного кольору	Шапка зимова повсякденна, пальто зимове, тужурка і штани навипуск чорного кольору, сорочка білого кольору з краваткою чорного кольору, напівчоботи хромові утеплені чорного кольору, рукавиці чорного кольору, кашне білого кольору

Таблиця 3

Повсякденна форма одягу

Літня (мал. 150, 151, 152, 153, 180, 181, 182, 183 додатка 1)	Демісезонна (мал. 148, 149, 178, 179 додатка 1)	Зимова (мал. 146, 147, 176, 177 додатка 1)
Кашкет (берет), тужурка (куртка) і штани навипуск чорного кольору, сорочка білого кольору з краваткою чорного кольору, напівчеревики чорного кольору	Кашкет (берет), плащ демісезонний (куртка демісезонна), тужурка (куртка) і штани навипуск чорного кольору, сорочка білого кольору з краваткою чорного кольору, напівчеревики або напівчоботи хромові утеплені чорного кольору, рукавиці чорного кольору	Шапка зимова повсякденна (шапка зимова), пальто зимове (куртка зимова), тужурка (куртка) і штани навипуск чорного кольору, сорочка білого кольору з краваткою чорного кольору, напівчоботи хромові утеплені чорного кольору,

		рукавиці чорного кольору та кашне чорного кольору
--	--	---

7. Форма одягу рядового складу ВМС ЗСУ

Таблиця 1

Парадна форма одягу

Літня (мал. 185 додатка 1)	Зимова (мал. 186 додатка 1)
1	2
Кашкет-безкозирка, форменка білого кольору і штани білого кольору навипуск, футболка білого кольору, напівчеревики чорного кольору	Шапка зимова повсякденна, бушлат, фланелівка чорного кольору і штани навипуск чорного кольору, напівчоботи хромові утеплені чорного кольору, рукавиці чорного кольору

Таблиця 2

Парадно-вихідна форма одягу

Літня (мал. 187 додатка 1)	Зимова (мал. 188, 189 додатка 1)
Кашкет-безкозирка, форменка білого кольору і штани навипуск чорного кольору, футболка білого кольору, напівчеревики чорного кольору	Шапка зимова повсякденна, бушлат, фланелівка чорного кольору і штани навипуск чорного кольору, напівчоботи хромові утеплені чорного кольору, рукавиці чорного кольору

Таблиця 3

Повсякденна форма одягу

Літня (мал. 195 додатка 1)	Демісезонна (мал. 192, 193, 194 додатка 1)	Зимова (мал. 190, 191 додатка 1)
1	2	3
Кашкет-безкозирка, форменка білого кольору і штани навипуск чорного кольору,	Кашкет-безкозирка (берет), плащ демісезонний (куртка демісезонна), фланелівка	Шапка зимова повсякденна (шапка зимова), бушлат (куртка зимова), фланелівка

футболка білого кольору, напівчеревики чорного кольору	чорного кольору і штани навипуск чорного кольору, напівчеревики або напівчоботи хромові утеплені чорного кольору, рукавиці чорного кольору	чорного кольору і штани навипуск чорного кольору, напівчоботи хромові утеплені чорного кольору, рукавиці чорного кольору та кашне чорного кольору
--	--	---

11. Форма одягу курсантів ВВНЗ та ліцеїстів військового ліцею ВМС ЗСУ

Таблиця 1

Парадна форма одягу

Літня (мал. 203 додатка 1)	Зимова (мал. 204 додатка 1)
Кашкет-безкозирка, форменка білого кольору і штани чорного кольору навипуск, футболка білого кольору, напівчеревики чорного кольору	Шапка зимова повсякденна, бушлат, фланелівка чорного кольору і штани навипуск чорного кольору, напівчоботи хромові утеплені чорного кольору, рукавиці чорного кольору

Таблиця 2

Парадно-вихідна форма одягу

Літня (мал. 205 додатка 1)	Зимова (мал. 204 додатка 1)
Кашкет-безкозирка, форменка білого кольору і штани навипуск чорного кольору, футболка білого кольору, напівчеревики чорного кольору	Шапка зимова повсякденна, бушлат, фланелівка чорного кольору і штани навипуск чорного кольору, напівчоботи хромові утеплені чорного кольору, рукавиці чорного кольору

Таблиця 3

Повсякденна форма одягу

Літня (мал. 208 додатка 1)	Зимова (мал. 207, 209 додатка 1)

Кашкет-безкозирка, форменка білого кольору і штани навипуск чорного кольору, футболка білого кольору, напівчеревики чорного кольору	Шапка зимова повсякденна (шапка зимова), бушлат (куртка зимова), фланелівка чорного кольору і штани навипуск чорного кольору, напівчоботи хромові утеплені чорного кольору, рукавиці чорного кольору
---	--

{Пункт 11 розділу II із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

12. Форма одягу військовослужбовців-жінок ВМС ЗСУ

Таблиця 1

Парадна (парадно-вихідна) форма одягу офіцерського, сержантського та рядового складу ВМС ЗСУ (крім осіб, які мають корабельні звання)

Літня (мал. 235 додатка 1)	Зимова (мал. 223 додатка 1)
Берет, кітель і спідниця білого кольору, туфлі білого кольору	Шапка зимова повсякденна, пальто зимове, кітель, штани (спідниця) навипуск чорного кольору, сорочка білого кольору з краваткою чорного кольору, чобітки чорного кольору, рукавиці чорного кольору, кашне білого кольору

Порядок використання повсякденної форми одягу - відповідає вимогам до форми одягу жінок-військовослужбовців СВ ЗСУ, ПС ЗСУ, ДШВ ЗСУ та ССО ЗСУ (мал. 234, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233 додатка 1).

Таблиця 2

Парадна (парадно-вихідна) форма одягу офіцерського і старшинського складу ВМС ЗСУ

Літня (мал. 235 додатка 1)	Зимова (мал. 223 додатка 1)
1	2
Кашкет жіночий (берет), кітель і спідниця білого кольору, туфлі білого кольору	Шапка зимова повсякденна, пальто зимове, тужурка, штани навипуск (спідниця) чорного кольору, сорочка білого кольору з краваткою чорного кольору, чобітки чорного кольору, рукавиці чорного кольору, кашне білого кольору

Таблиця 3

Парадна (парадно-вихідна) форма одягу рядового складу ВМС ЗСУ

Літня (мал. 238 додатка 1)	Демісезонна (мал. 240 додатка 1)	Зимова (мал. 237 додатка 1)
Кашкет жіночий, форменка і спідниця білого (чорного) кольору, футболка білого кольору, туфлі	Кашкет жіночий, фланелівка і спідниця (штани) чорного кольору, футболка білого кольору, туфлі (чобітки) чорного кольору	Шапка зимова, бушлат, тужурка і штани (спідниця) чорного кольору, футболка білого кольору, чобітки чорного кольору, рукавиці чорного кольору, кашне білого кольору

Таблиця 4

Повсякденна форма одягу офіцерського і старшинського складу ВМС ЗСУ

Літня (мал. 233, 230, 231, 232 додатка 1)	Демісезонна (мал. 228, 229 додатка 1)	Зимова (мал. 226, 227 додатка 1)
1	2	3
Кашкет жіночий (берет), тужурка (куртка) і спідниця (штани навипуск) чорного кольору, сорочка білого кольору, краватка чорного кольору, туфлі чорного кольору	Кашкет жіночий (берет), плащ демісезонний (куртка демісезонна), тужурка (куртка) і штани (спідниця) чорного кольору, сорочка білого кольору з краваткою чорного кольору, туфлі або чобітки чорного кольору, рукавиці чорного кольору	Шапка зимова повсякденна (шапка зимова), пальто зимове (куртка зимова), тужурка і штани (спідниця) чорного кольору, сорочка білого кольору з краваткою чорного кольору, чобітки чорного кольору, рукавиці чорного кольору, кашне чорного кольору

Таблиця 5

Повсякденна форма одягу рядового складу ВМС ЗСУ

Літня (мал. 241 додатка 1)	Демісезонна (мал. 228, 229, 242 додатка 1)	Зимова (мал. 227, 237 додатка 1)
1	2	3

Кашкет жіночий, форменка білого кольору, спідниця (штани навипуск) чорного кольору, футболка білого кольору, туфлі чорного кольору	Кашкет жіночий (берет), плащ демісезонний (куртка демісезонна), фланелівка чорного кольору і штани (спідниця) навипуск чорного кольору, туфлі або чобітки чорного кольору, рукавиці чорного кольору	Шапка зимова повсякденна (шапка зимова), бушлат (куртка зимова), фланелівка чорного кольору і штани навипуск (спідниця) чорного кольору, чобітки чорного кольору, кашне чорного кольору
--	---	---

Погони чорного кольору військовослужбовці ВМС ЗСУ носять на пальті зимовому, куртці зимовій, плащі демісезонному, кітелі, пуловері, джемпері, сорочці визначеного кольору (з коротким та довгим рукавом), сорочці білого кольору (з коротким та довгим рукавом).

У підрозділах морської піхоти та спеціального призначення ВМС ЗСУ носить берет встановленого кольору з усіма передбаченими формами одягу.

Дозволяється носити:

кашкет (кашкет жіночий) з повсякденною формою одягу;

кашкет (кашкет жіночий) замість шапки зимової повсякденної (шапки зимової) із зимовою парадною, парадно-вихідною та повсякденною формою одягу;

кітель і штани навипуск білого кольору при літній парадно-вихідній формі одягу;

тужурку (кітель) і штани навипуск чорного кольору при літній парадній формі одягу;

берет замість кашкета польового (кепі бойового) з літньою польовою формою одягу;

сорочку білого кольору з довгими рукавами, з погонами і краваткою (краваткою-стрічкою для військовослужбовців-жінок) та сорочку білого кольору з короткими рукавами, з погонами і без краватки, без кітеля (тужурки) з літньою парадною (парадно-вихідною) формою одягу, сорочку визначеного кольору (білого кольору для військовослужбовців, які мають корабельні звання) з довгими рукавами, з погонами і краваткою (краваткою-стрічкою для військовослужбовців-жінок) та сорочку визначеного кольору з короткими рукавами, з погонами і без краватки, без кітеля з літньою повсякденною формою одягу;

пуловер та джемпер кольору основної тканини з погонами під час перебування в приміщеннях службових будівель та робочих кабінетах (мал. 139, 154, 169, 184, 196 [додатка 1](#));

джемпер з круглим вирізом горловини без сорочки і краватки, а також з курткою поза строем (мал. 275 [додатка 1](#));

плащ демісезонний (куртку демісезонну) залежно від погодних умов у будь-яку пору із зимовою та літньою формою одягу;

рукавиці білого кольору з літньою парадно-вихідною формою одягу;

плащ-накидку в дощову погоду;

туфлі і чобітки цивільного зразка, що зовні схожі на встановлені зразки, з парадно-вихідною і повсякденною формою одягу для військовослужбовців-жінок;

колготки чорного або сірого кольору з парадно-вихідною і повсякденною формою одягу для військовослужбовців-жінок;

парасольку чорного або темно-синього кольору в дощову погоду;

службову морську форму встановленого зразка замість повсякденної форми одягу за рішенням командира корабля (військової частини, навчального закладу);

куртку демісезонну зі службовою морською формою одягу у разі використання її замість повсякденної (мал. 262 [додатка 1](#)).

{Пункт 12 розділу II із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

III. Правила носіння польової (морської службової) форми одягу

1. У гарнізонах та під час виконання повсякденних завдань:

1) 1-Г-Л (літня) (мал. 244 [додатка 1](#))

Погодні умови:

температура повітря: від 15 до 40° С;

опади: відсутні.

Шкарпетки літні (трекінгові); труси; фуфайка (з короткими рукавами); костюм літній польовий; кашкет польовий (кепі бойове); черевики з високими берцями або черевики літні; ремінь брючний;

{Абзац п'ятий підпункту 1 пункту 1 розділу III із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

2) 2-Г-Л (літня) (мал. 246 [додатка 1](#))

Погодні умови:

температура повітря: від 15 до 40° С;

опади: дощ, вітер.

Шкарпетки літні (трекінгові); труси; фуфайка (з короткими рукавами); костюм літній польовий; костюм вітровологозахисний демісезонний; кашкет польовий (кепі бойове); черевики з високими берцями або черевики літні; ремінь брючний.

При вітряній погоді дозволяється носити тільки куртку костюма вітровологозахисного демісезонного (мал. 247 [додатка 1](#)), під час опадів малої та середньої інтенсивності - костюм вітровологозахисний демісезонний або куртку костюма вітровологозахисного демісезонного поверх костюма літнього польового, при цьому штани не заправляються в черевики, низ штанин повинен бути стягнутий;

3) 3-Г-Д (демісезонна)

Погодні умови:

температура повітря: від 10 до 15° С;

опади: відсутні.

Шкарпетки літні (трекінгові); труси; білизна натільна демісезонна (сорочка); костюм літній польовий; кашкет польовий (кепі бойове); черевики з високими берцями; ремінь брючний.

4) 4-Г-Д (демісезонна)

Погодні умови:

температура повітря: від 10 до 15° С;

опади: дощ, вітер.

Шкарпетки літні (трекінгові); труси; білизна натільна демісезонна (сорочка) або фуфайка (з короткими рукавами); костюм літній польовий; костюм вітровологозахисний демісезонний; кашкет польовий (кепі бойове); черевики з високими берцями; ремінь брючний.

Під час опадів малої та середньої інтенсивності або при вітряній погоді дозволяється носити тільки куртку костюма вітровологозахисного демісезонного; костюм вітровологозахисний демісезонний або куртку костюма вітровологозахисного демісезонного поверх костюма літнього польового, при цьому штани не заправляються в черевики, низ штанин повинен бути стягнутий;

5) 5-Г-Д (демісезонна) (мал. 249 [додатка 1](#))

Погодні умови:

температура повітря: від 5 до 10° С;

опади: відсутні або вітер і дощ.

Шкарпетки літні (трекінгові); труси; білизна натільна демісезонна (сорочка) або фуфайка (з короткими рукавами); штани костюма літнього польового; куртка костюма-утеплювача; костюм вітровологозахисний демісезонний; кашкет польовий (кепі бойове); черевики з високими берцями; ремінь брючний.

Під час опадів малої та середньої інтенсивності або при вітряній погоді дозволяється носити тільки куртку костюма вітровологозахисного демісезонного. У разі відсутності опадів та вітру костюм вітровологозахисний демісезонний може не використовуватися, а куртка костюма-утеплювача може використовуватися як верхній одяг (мал. 248 [додатка 1](#));

6) 6-Г-Д (демісезонна) (мал. 250 [додатка 1](#))

Погодні умови:

температура повітря: від 0 до 5° С;

опади: відсутні або вітер і дощ чи сніг.

Шкарпетки літні або шкарпетки зимові (трекінгові); труси; білизна натільна демісезонна (сорочка та кальсони); штани костюма літнього польового; куртка костюма-утеплювача; куртка вітровологозахисна зимова; шапка зимова; черевики з високими берцями; ремінь брючний; рукавички демісезонні.

Куртка вітровологозахисна зимова може використовуватися без куртки з плащової тканини.

Куртка вітровологозахисна зимова може використовуватися без утеплювача або з утеплювачем. Утеплювач куртки вітровологозахисної може використовуватися як верхній одяг (мал. 251 [додатка 1](#)).

Замість шапки зимової допускається шапка-феска (шапка-підшоломник);

7) 7-Г-3 (зимова)

Погодні умови:

температура повітря: від 0 до -5° С;

опади: відсутні або вітер і дощ чи сніг.

Шкарпетки зимові (трекінгові); труси; білизна для холодної погоди (сорочка та кальсони); штани костюма літнього польового; куртка костюма-утеплювача; куртка вітровологозахисна зимова; шапка зимова; черевики з високими берцями; ремінь брючний; рукавички демісезонні.

Куртка вітровологозахисна зимова може використовуватися без утеплювача або з утеплювачем. Утеплювач куртки вітровологозахисної може використовуватися як верхній одяг;

8) 8-Г-3 (зимова) (мал. 252 [додатка 1](#))

Погодні умови:

температура повітря: від -5 до -10° С;

опади: відсутні або вітер та сніг.

Шкарпетки зимові (трекінгові); шкарпетки-вкладиші утеплювальні; труси; білизна для холодної погоди (сорочка та кальсони); штани костюма літнього польового або штани вітровологозахисні зимові; куртка костюма-утеплювача; куртка вітровологозахисна зимова; шапка зимова; черевики з високими берцями; ремінь брючний; рукавички демісезонні; шарф-труба зимовий.

Дозволяється використовувати:

штани вітровологозахисні зимові без застосування утеплювача замість штанів костюма літнього польового;

куртку вітровологозахисну зимову без утеплювача або з утеплювачем;

утеплювач куртки вітровологозахисної може використовуватися як верхній одяг;

шарф-трубу зимовий;

9) 9-Г-3 (зимова)

Погодні умови:

температура повітря: від -10 до -15° С;

опади: відсутні або вітер та сніг.

Шкарпетки зимові (трекінгові); шкарпетки-вкладиші утеплювальні; труси; білизна для холодної погоди (сорочка та кальсони); штани костюма літнього польового або штани вітровологозахисні зимові; куртка костюма-утеплювача; куртка вітровологозахисна зимова; шапка зимова; черевики з високими берцями; ремінь брючний; рукавички демісезонні; шарф-труба зимовий; рукавички зимові.

Дозволяється використовувати:

штани вітровологозахисні зимові без або із застосуванням утеплювача замість штанів костюма літнього польового;

куртку вітровологозахисну зимову без утеплювача або з утеплювачем;

утеплювач куртки вітровологозахисної може використовуватися як верхній одяг;

рукавички зимові, які мають одягатися поверх рукавичок демісезонних (за потреби);

10) 10-Г-3 (зимова)

Погодні умови:

температура повітря: від -15 до -20° С;

опади: відсутні або вітер та сніг.

Шкарпетки зимові (трекінгові); шкарпетки-вкладиші утеплювальні; труси; білизна для холодної погоди (сорочка та кальсони); штани костюма літнього польового або штани вітровологозахисні зимові; куртка костюма-утеплювача; куртка вітровологозахисна зимова; шапка зимова; черевики з високими берцями; ремінь брючний; рукавички демісезонні; шарф-труба зимовий; рукавички зимові.

Дозволяється використовувати:

штани вітровологозахисні зимові без або із застосуванням утеплювача замість штанів костюма літнього польового;

рукавички зимові, які повинні одягатися поверх рукавичок демісезонних (за потреби);

11) 11-Г-3 (зимова)

Погодні умови:

температура повітря: від -20 до -35° С;

опади: відсутні або вітер та сніг.

Шкарпетки зимові (трекінгові); шкарпетки-вкладиші утеплювальні; труси; білизна для холодної погоди (сорочка та кальсони); штани костюма літнього польового або штани вітровологозахисні зимові; куртка костюма-утеплювача; штани костюма-утеплювача;

куртка вітровологозахисна зимова; шапка зимова; черевики з високими берцями; ремінь брючний; рукавички демісезонні; шарф-труба зимовий; рукавички зимові.

Дозволяється використовувати:

штани вітровологозахисні зимові без або із застосуванням утеплювача замість штанів костюма літнього польового;

штани костюма-утеплювача як додатковий шар утеплення (надягаються поверх кальсон зимових);

штани вітровологозахисні зимові із застосуванням утеплювача (надягаються поверх штанів костюма-утеплювача (за потреби));

рукавички зимові, які мають одягатися поверх рукавичок демісезонних (за потреби).

2. Під час виконання бойових та навчально-бойових завдань:

1) 1-Б-НБ-Л (літня) (мал. 253 - 255 [додатка 1](#))

Погодні умови:

температура повітря: від 23 до 40° С;

опади: відсутні.

Шкарпетки літні (трекінгові); труси; фуфайка (з короткими рукавами); костюм літній польовий; сорочка бойова; кашкет польовий (кепі бойове) або панاما літня польова; шарф-труба літній; черевики з високими берцями (демісезонні); ремінь брючний.

Дозволяється носити:

у разі підвищення температури повітря вище 23° С сорочку бойову з підкоченими на один відворот рукавами;

кашкет польовий (кепі бойове) або панаму літню польову (за потреби);

шарф-трубу літній (за потреби);

2) 2-Б-НБ-Л (літня) (мал. 256 [додатка 1](#))

Погодні умови:

температура повітря: від 15 до 23° С;

опади: дощ, вітер.

Шкарпетки літні (трекінгові); труси; фуфайка (з короткими рукавами); костюм літній польовий; сорочка бойова; кашкет польовий (кепі бойове) або панاما літня польова; шарф-труба літній; черевики з високими берцями (демісезонні); ремінь брючний; костюм вітровологозахисний демісезонний.

Може використовуватися:

кашкет польовий (кепі бойове) або панاما літня польова;

шарф-труба літній.

Під час опадів малої та середньої інтенсивності або при вітряній погоді дозволяється носити тільки куртку костюма вітровологозахисного демісезонного.

Костюм вітровологозахисний демісезонний або куртка костюма вітровологозахисного демісезонного надягаються поверх костюма літнього польового або сорочки бойової, при цьому штани не заправляються в черевики, низ штанин повинен бути стягнутий. Бронежилет модульний захисний балістичний та ремінь розвантажувальний тактичний захисний надягаються поверх куртки костюма вітровологозахисного демісезонного;

3) 3-Б-НБ-Д (демісезонна)

Погодні умови:

температура повітря: від 5 до 15° С;

опади: відсутні або дощ, вітер.

Шкарпетки літні (трекінгові); труси; фуфайка (з короткими рукавами); костюм літній польовий; кашкет польовий (кепі бойове) або панама літня польова; шарф-труба літній; черевики з високими берцями (демісезонні); ремінь брючний; костюм вітровологозахисний демісезонний; білизна натільна демісезонна (сорочка); куртка костюма-утеплювача; шапка-феска (шапка-підшоломник); рукавички демісезонні.

Може використовуватися:

кашкет польовий (кепі бойове) або панама літня польова;

шарф-труба літній.

Дозволяється:

під час опадів малої та середньої інтенсивності або при вітряній погоді носити тільки куртку костюма вітровологозахисного демісезонного;

у разі різкого зниження температури або під час довгострокового перебування в умовах штормової погоди з інтенсивними опадами використовувати додаткові елементи польової форми одягу для додаткового утеплення: білизну для холодної погоди (сорочку), куртку костюма-утеплювача, шапку-феску (шапку-підшоломник), рукавички демісезонні. У разі використання вказаних елементів польової форми одягу забороняється використовувати білизну для холодної погоди (сорочку зимову), куртку костюма-утеплювача як верхній одяг. Також забороняється надягати куртку костюма-утеплювача поверх куртки костюма літнього польового.

Костюм вітровологозахисний демісезонний або куртка костюма вітровологозахисного демісезонного надягаються поверх костюма літнього польового, при цьому штани не заправляються в черевики, низ штанин повинен бути стягнутий технічним шнуром. Бронежилет модульний захисний балістичний та ремінь розвантажувальний тактичний захисний надягаються поверх куртки костюма вітровологозахисного демісезонного. У разі опадів великої інтенсивності або різкого зниження температури костюм вітровологозахисний демісезонний надягається поверх костюма літнього польового або інших шарів одягу;

4) 4-Б-НБ-Д (зимова)

Погодні умови:

температура повітря: від 5 до -10° С;

опади: відсутні або дощ, сніг, вітер.

Шкарпетки літні (трекінгові); труси; фуфайка (з короткими рукавами); костюм літній польовий; кашкет польовий (кепі бойове); шарф-труба літній; черевики з високими берцями; ремінь брючний; костюм вітровологозахисний демісезонний; білизна для холодної погоди (сорочка та кальсони); куртка костюма-утеплювача; шапка-феска (шапка-підшоломник); рукавички демісезонні; утеплювач куртки вітровологозахисної зимової; утеплювач штанів вітровологозахисних зимових; шкарпетки-вкладиші утеплювальні.

Може використовуватися:

кашкет польовий (кепі бойове) або панама літня польова;

шарф-труба літній.

Дозволяється:

під час опадів малої та середньої інтенсивності або при вітряній погоді носити тільки куртку костюма вітровологозахисного демісезонного;

у разі різкого зниження температури або під час довгострокового перебування в умовах штормової погоди з інтенсивними опадами використовувати додаткові елементи польової форми одягу для додаткового утеплення: білизну для холодної погоди (сорочку), куртку костюма-утеплювача, шапку-феску (шапку-підшоломник), рукавички демісезонні, утеплювач куртки вітровологозахисної зимової, утеплювач штанів вітровологозахисних зимових, шкарпетки-вкладиші утеплювальні.

Костюм вітровологозахисний демісезонний або куртка костюма вітровологозахисного демісезонного надягаються поверх костюма літнього польового, при цьому штани не заправляються в черевики, низ штанів повинен бути стягнутий. Бронежилет модульний захисний балістичний та ремінь розвантажувальний тактичний захисний надягаються поверх куртки костюма вітровологозахисного демісезонного. У разі опадів великої інтенсивності або різкого зниження температури костюм вітровологозахисний демісезонний надягається поверх костюма літнього польового або інших шарів одягу.

У разі використання окремих елементів польової форми одягу забороняється використовувати білизну для холодної погоди (сорочку), куртку костюма-утеплювача, утеплювач куртки вітровологозахисної зимової, утеплювач штанів вітровологозахисних зимових як верхній одяг. Також забороняється надягати куртку костюма-утеплювача поверх куртки костюма літнього польового;

5) 5-Б-НБ-3 (зимова) (мал. 257 [додатка 1](#))

Погодні умови:

температура повітря: від -10 до -30° С;

опади: відсутні або сніг, вітер.

Шкарпетки зимові (трекінгові); черевики з високими берцями; ремінь брючний; білизна для холодної погоди (сорочка та кальсони), куртка вітровологозахисна зимова; штани вітровологозахисні зимові; костюм-утеплювач; шапка-феска (шапка-підшоломник); шапка зимова; шарф-труба зимовий; рукавички демісезонні; рукавички зимові; шкарпетки-вкладиші утеплювальні; бахіли утеплені.

У разі використання окремих елементів польової форми одягу забороняється використовувати білизну для холодної погоди (сорочку), куртку костюма-утеплювача, утеплювач куртки вітровологозахисної зимової, утеплювач штанів вітровологозахисних зимових як верхній одяг. За зазначених погодних умов костюм літній польовий як верхній одяг та утеплювач шарів одягу не застосовується. За рішенням командира військової частини залежно від інтенсивності дій особового складу в польових умовах та від погодних умов (різке коливання температури, інтенсивність опадів тощо) задля найкращого теплообміну військовослужбовцям дозволяється надягати та знімати окремі утеплювальні шари одягу: штани костюма-утеплювача, куртку костюма-утеплювача, утеплювач куртки вітровологозахисної зимової, утеплювач штанів вітровологозахисних зимових, рукавички зимові, бахіли утеплені, шкарпетки-вкладиші утеплювальні.

Як головний убір за зазначених погодних умов використовується шапка зимова. У разі застосування захисного шолома замість шапки зимової використовується виключно шапка-феска (шапка-підшоломник). Під час зниження температури та (або) при інтенсивних опадах та вітрі у разі використання захисного шолома разом із шапкою-фескою (шапкою-підшоломником) використовується капюшон куртки вітровологозахисної зимової, який надягається поверх захисного шолома та фіксується регулюючими стяжками капюшона поверх шолома (мал. 257 додатка 1). Використання шапки-фески (шапки-підшоломника) у польових умовах як основного головного убору (без застосування захисного шолома) дозволяється лише при температурі не нижче -10°C та за відсутності опадів.

При температурі повітря нижче -5°C обов'язково повинні застосовуватися шкарпетки-вкладиші утеплювальні як додатковий шар утеплення. Шкарпетки-вкладиші утеплювальні надягаються поверх шкарпеток зимових.

При температурі повітря нижче -10°C та (або) при інтенсивних опадах і великій кількості снігу, що випав, обов'язково повинні застосовуватися бахіли утеплені, які надягаються поверх черевиків з високими берцями. Обов'язково повинні застосовуватися рукавички зимові, які надягаються поверх рукавичок демісезонних.

3. Порядок використання окремих елементів польової форми одягу

Дозволяється використовувати берет замість кашкета польового (кепі бойового) з гарнізонною формою одягу при температурі вище 0°C

Усі види польової (морської службової) форми одягу, що може використовуватися як верхній одяг, мають текстильні застібки для кріплення знаків розрізнення, нарукавних знаків та ідентифікаторів національної приналежності.

У разі відсутності текстильних застібок на окремих видах польової уніформи (сорочка бойова, костюм вітровологозахисний демісезонний, сорочка-поло) використовуються лише ті знаки розрізнення, нарукавні знаки та ідентифікатори національної приналежності, для яких передбачено місце кріплення.

{Абзац четвертий пункту 3 розділу III із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

На лівій частині грудей розташовується нагрудний знак встановленого зразка (мал. 328–331 додатка 2, мал. 13 додатка 3).

{Абзац п'ятий пункту 3 розділу III із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

На правій частині грудей розташовується нагрудний знак встановленого зразка з прізвиськом військовослужбовця (мал. 324–327 додатка 2, мал. 13 додатка 3).

{Абзац шостий пункту 3 розділу III із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

На центральній частині грудей розташовується ідентифікатор встановленого зразка, що відображає військове звання військовослужбовця.

На текстильній застібці, що розташована у верхній частині лівого рукава, розміщується знак "Державний Прапор України" і нарукавний знак військової частини (мал. 332 додатка 2, мал. 13 додатка 3).

{Абзац восьмий пункту 3 розділу III із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

На текстильній застібці, що розташована у верхній частині правого рукава, розміщується знак "Державний Прапор України" і нарукавний знак виду або роду військ Збройних Сил України (мал. 332, 295–319 додатка 2, мал. 13 додатка 3).

{Абзац дев'ятий пункту 3 розділу III із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

Санітарний ідентифікатор носить на нагрудній частині бронежилета на текстильній застібці (мал. 336 додатка 2).

{Абзац десятий пункту 3 розділу III із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

Для курсантів військових навчальних закладів замість нарукавної емблеми підпорядкованості на правому рукаві розташовується нарукавний знак розрізнення за курсами навчання. Під час виконання бойових завдань використання ідентифікаційних емблем, крім ідентифікаторів національної приналежності, забороняється.

З гарнізонною формою одягу використовуються повнокольорові емблеми.

Носіння повнокольорових емблем на бойовій (навчально-бойовій) формі одягу забороняється.

Куртка костюма літнього польового в штани костюма літнього польового не заправляється. Штанини штанів костюма літнього польового в черевики з високими берцями не заправляються.

При температурі повітря вище 23° С дозволяється носити куртку костюма літнього польового з підкоченими на один відворот рукавами.

Сорочка бойова використовується виключно у разі носіння бронезилета модульного захисного балістичного і повинна бути заправлена в штани костюма літнього польового.

Усім категоріям військовослужбовців під час бойових та навчально-бойових завдань дозволяється мати бороду та вуса за умови, що вони відповідають вимогам гігієни і не заважають використанню засобів індивідуального захисту та носінню спорядження.

Носіння окремих предметів форми одягу, а саме костюма маскувального спеціального, костюма маскувального зимового, маски спеціальної, балаклави, шарфа-сітки маскувального, сітки протимоскітної, чобіт гумових визначається командиром (начальником).

IV. Правила носіння окремих предметів військової форми одягу

1. Головні убори

Шапку зимову, шапку зимову повсякденну, шапку-феску (шапку-підшоломник), кашкет, кашкет-безкозирку і кашкет польовий (кепі бойове), панаму літню польову носять прямо, без нахилу, щоб козирок кашкета та панамми літньої польової знаходився на рівні брів, а нижній край шапки зимової, шапки зимової повсякденної, беретта - на 2 - 4 см вище брів. Берет та пілотку носять з невеликим нахилом у правий бік.

Пілотку носять військовослужбовці авіаційних військових частин ПС ЗСУ, СВ ЗСУ та ВМС ЗСУ з повсякденною формою одягу.

На козирку шапки зимової повсякденної та кашкета генерала армії України міститься гаптований орнамент установленого зразка у вигляді чотирьох зустрічних гірлянд з дубового листа. На кашкеті міститься гаптований позумент.

На козирку шапки зимової повсякденної та кашкета осіб офіцерського складу (від військового звання полковника до генерал-полковника) міститься гаптований орнамент установленого зразка у вигляді двох зустрічних гірлянд з дубового листа.

Військовослужбовці шапку зимову повсякденну, кашкет носять із знаком визначеного зразка (мал. 368–370, 356, 373 [додатка 2](#)).

{Абзац шостий пункту 1 розділу IV із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

На береттах військовослужбовці ЗСУ носять беретний знак відповідно до виду (роду) військ (сил) (мал. 351, 352, 354-367, 367-1-367-3 [додатка 2](#)).

{Абзац сьомий пункту 1 розділу IV із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020, № 53 від 25.01.2024}

На пілотках військовослужбовці ЗСУ носять знак відповідно до виду (роду) військ (сил) (мал. 353 [додатка 2](#)).

{Абзац восьмий пункту 1 розділу IV із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

Кашкет польовий (кепі бойове) усі військовослужбовці носять з нашивною кокардою захисного кольору (мал. 371, 372 [додатка 2](#)).

{Абзац дев'ятого пункту 1 розділу IV із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

Центр знака повинен знаходитися над переніссям у місці, передбаченому конструкцією. На шапці зимовій повсякденній знак знаходиться на відстані 15 мм від верхньої оздоблювальної строчки до початку знака.

Центр знака на пілотці повинен знаходитися на лівому боці в центрі на відстані 20 мм від переднього краю до початку знака.

Беретний знак розміщують зліва від центру на місці внутрішнього клапана для кріплення беретного знака на відстані 2 мм від верхнього краю оздоблювальної строчки до нижнього краю знака. Центр знака повинен знаходитися над лівим оком.

Знятий головний убір у строю і під час виконання стройових прийомів тримається так, як зазначено у Стройовому статуті Збройних Сил України.

2. Верхній одяг

Пальто зимове носять з парадною, парадно-вихідною та повсякденною формою одягу, застібнутим на всі гудзики на правий (у військовослужбовців-жінок - на лівий) бік з відгорнутими у вигляді лацканів бортами.

На погонах носять знаки розрізнення відповідно до військового звання.

Плащ демісезонний носять особи офіцерського, сержантського, старшинського і рядового складу, які проходять військову службу за контрактом, а також курсанти застібнутим на гудзики, крім верхнього, на правий бік (у військовослужбовців-жінок - на лівий) з відгорнутими у вигляді лацканів бортами, у холодну погоду дозволяється носити застібнутим на верхній гудзик.

Кітель і тужурка застібаються на всі гудзики на правий (у військовослужбовців-жінок - на лівий) бік.

Штани носять навипуск з напівчоботами хромовими утепленими, чобітками хромовими утепленими, черевиками, напівчеревиками та туфлями хромовими.

Предмети військового одягу повинні бути встановлених зразків, чистими і випрасуваними. Штани парадної, парадно-вихідної та повсякденної форми одягу повинні мати поздовжні складки. На решті предметів заправовувати складки не дозволяється. Клапани кишень кітеля, тужурки, куртки і брюк польових повинні бути назовні, знаки розрізнення правильно та охайно пришитими (прикріпленими).

3. Сорочки, краватки, кашне, рукавички, аксельбант (плечовий шнур)

Сорочки застібаються на всі гудзики на правий (у військовослужбовців-жінок - на лівий) бік і носяться з погонами та краваткою. Заправляються у штани. Носяться з кітелем, тужуркою, курткою, курткою зимовою (плащем демісезонним або курткою демісезонною) і пуловером. Комір сорочки ззаду повинен виступати над коміром кітеля на 5 - 10 мм.

В окремих випадках дозволяється носити поза строем з літньою повсякденною формою одягу і при зовнішній температурі 23° С і вище сорочку з короткими рукавами із суцільнокрійним поясом, стягнутим у бокових швах еластичними стрічками.

Дозволяється носити особам офіцерського, старшинського складу та військовослужбовцям-жінкам:

сорочку білого (чорного для військовослужбовців ССО ЗСУ) кольору з погонами і краваткою без кітеля (тужурки) з літньою парадно-вихідною формою одягу і без кітеля в позаслужбовий час з літньою повсякденною формою одягу;

сорочку кольору, визначеного для відповідного виду, роду військ (сил) ЗСУ, затвердженого [наказом "Про затвердження зразків"](#), з погонами і краваткою без кітеля (тужурки, куртки) з літньою повсякденною формою одягу, а в службових приміщеннях, на заняттях в аудиторіях - у будь-яку пору року;

сорочку кольору, визначеного для відповідного виду, роду військ (сил) ЗСУ, затвердженого [наказом "Про затвердження зразків"](#), з довгими рукавами, з погонами, без краватки, кітеля, тужурки, куртки із розстебнутим верхнім гудзиком у службових приміщеннях у будь-яку пору року;

сорочку кольору, визначеного для відповідного виду, роду військ (сил) ЗСУ, затвердженого [наказом "Про затвердження зразків"](#), з короткими рукавами, з погонами, без кітеля (тужурки, куртки повсякденної) з літньою повсякденною формою одягу при зовнішній температурі 23° С і вище без краватки з розстебнутим верхнім гудзиком.

Сорочка-поло носить з польовою та повсякденною формою одягу при зовнішній температурі 23° С і вище (мал. 243, 261, 277 [додатка 1](#)), за виключенням виконання бойових та навчально-бойових завдань.

{Абзац дев'ятий пункту 3 розділу IV із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

Сорочки повинні бути встановленого зразка, чистими, ретельно припасованими і випрасуваними, з правильно підібраними погонами. Носити сорочки, які вицвіли, не випрасувані, з деформованими та забрудненими погонами забороняється.

Майка носить під сорочкою з парадною (парадно-вихідною), повсякденною формою одягу, заправленою у штани.

Краватку класичну носять військовослужбовці офіцерського складу. Краватку-регат носять військовослужбовці рядового та сержантського складу, ліцеїсти із сорочкою і прикріплюють до неї затискач установленого зразка між третім і четвертим гудзиками зверху. Зав'язана краватка повинна торкатися нижнім кінцем пряжки ременя. Краватка завжди повинна бути чистою і випрасуваною. Носити краватки, які вицвіли і не випрасувані, не дозволяється.

Військовослужбовці-жінки носять краватку-стрічку кольору основної тканини із застібкою (металевий гачок і петля).

Краватка матроська носить з фланелівкою та застібається на металевий гачок з петлею.

Комір формений матроський носить на поверх коміра форменки і фланелівки та кріпиться у нижній частині коміра на дві наскрізні петлі.

Кашне носять акуратно заправленим під комір пальта, плаща, куртки зимової. Верхній край кашне при парадній (парадно-вихідній) формі одягу повинен рівномірно виступати над коміром на 1 - 2 см.

Рукавички обов'язково носять із зимовою парадною формою одягу. Рукавички білого кольору можуть видаватися військовослужбовцям і ліцеїстам, що беруть участь у параді. З іншими формами одягу носити рукавички необов'язково. Під час військового вітання рукавички не знімають. Військовослужбовцям і ліцеїстам дозволяється носити рукавички чорного кольору із зимовою парадно-вихідною, повсякденною та польовою формами одягу.

Рукавички шкіряні носять військовослужбовці офіцерського складу. Рукавички трикотажні носять військовослужбовці рядового та сержантського складу.

Аксельбант розміщується на правій частині грудей та кріпиться під лацканом кітеля за нитяну петлю таким чином, щоб вузол знаходився зліва на рівні верхнього краю кишені з однієї сторони. З іншого краю аксельбанта до основи кітеля пришивається (двома строчками) шльовка під правим погоном впритул до оздоблювальної строчки (мал. 11 [додатка 3](#)).

Плечовий шнур розміщується на правій частині грудей, до основи кітеля пришивається (двома строчками) шльовка під правим погоном впритул до оздоблювальної строчки (мал.12 [додатка 3](#)).

Під час особливих заходів парадна форма одягу може включати аксельбант або плечовий шнур для всіх категорій військовослужбовців, крім Почесної Варти (мал. 218, 219 [додатка 1](#)).

4. Взуття, шкарпетки

Взуття повинно бути кольору встановленого зразка, полагодженим і начищеним; черевики і напівчеревики повинні бути акуратно зашнуровані. Носити взуття з пошкодженим верхом і зношеними підборами не дозволяється. Кросівки дозволяється носити поза строем у межах військової частини в час, вільний від несення служби.

Капці казармені носяться лише в казарменому приміщенні та лазні.

Шкарпетки літні (зимові) для парадної та повсякденної форми одягу повинні бути чорного кольору, для польової форми - кольору оливи або чорного кольору. Носити вицвілі шкарпетки, невстановленого кольору і зразка забороняється.

5. Спорядження і зброя

Польове спорядження кожен військовослужбовець носить (розміщує) в індивідуальному порядку.

Пістолет носять на поясну реміні на правому стегні під курткою; під час бойових (навчально-бойових) завдань, а також бойових чергувань та несення служби в добовому наряді - у кобурі пістолетній універсальній, яка має стропа MOLLE/PALS для кріплення на спорядження або пояс. Носити зброю з повсякденною формою одягу забороняється.

Кортик носять у ВМС ЗСУ та офіцери органів військового управління, частин та закладів (установ), які мають право на носіння військової форми одягу ВМС ЗСУ, з парадною формою одягу під кітелєм з лівого боку.

{Абзац четвертий пункту 5 розділу IV із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

Окуляри захисні балістичні дозволяється носити з польовою формою одягу в сонячну погоду. Окуляри-маска захисні балістичні дозволяється носити під час бойових та навчально-бойових завдань.

V. Правила носіння погонів, емблем та нарукавних і нагрудних знаків

1. Носіння погонів

1. Погони за призначенням поділяються на погони для парадної (парадно-вихідної), повсякденної, польової форми одягу, а за способом кріплення - на погон-муфту та погон з текстильною застібкою.

{Абзац другий підпункту 1 пункту 1 розділу V виключено на підставі Наказу Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

{Абзац третій підпункту 1 пункту 1 розділу V виключено на підставі Наказу Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

{Абзац четвертий підпункту 1 пункту 1 розділу V виключено на підставі Наказу Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

2. Погон до парадної (парадно-вихідної) форми одягу носять на пальтах зимових, кітелях та сорочках.

Погон-муфту (кольору тканини костюма) носять із повсякденною формою одягу на пальтах зимових, куртках зимових, плащах демісезонних, кітелях, куртках, пуловерах, джемперах та сорочках.

Погони з текстильною застібкою носять на куртках демісезонних, на куртках спеціального одягу, сорочці-поло, а також на предметах польової форми одягу. На сорочці-поло та куртці костюма-утеплювача фон погона повинен бути на тон темніше кольору тканини, знаки мають бути чорного кольору.

3. На погонах військовослужбовців офіцерського складу (крім військовослужбовців, які мають корабельні звання ВМС ЗСУ) відповідно до військового звання розміщується знак розрізнення "зірка" золотистого кольору розміром 18 × 18 мм (для парадного, парадно-вихідного і повсякденного обмундирування) і чорного кольору (для польового обмундирування та спеціального одягу). На погонах до пуловерів, джемперів, сорочок та польового обмундирування дозволяються вишиті знаки розрізнення.

4. На погонах вищого офіцерського складу на відстані 5 мм від нижнього краю погона розміщується знак розрізнення "схрещені булави" визначеного зразка.

На погонах старшого офіцерського складу (крім військовослужбовців, які мають корабельні звання ВМС ЗСУ) на відстані 5 мм від нижнього краю погона кріпиться знак "плетінка" визначеного зразка.

{Абзац третій підпункту 4 пункту 1 розділу V виключено на підставі Наказу Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

Таблиця 1

Військове звання	Кількість зірок, шт.	Відстань від центру «схрещених булав» до початку зірки, мм	Відстань від верхньої точки «плетінки» до початку зірки, мм	Відстань від нижнього краю муфти до початку знака, мм	Відстань від нижнього краю парадного погона до початку знака, мм	Відстань між зірками, мм
1	2	3	4	5	6	7
Генерал, адмірал	4	5	-	5	5	3
Генерал-полковник, адмірал*	4**	13	-	5	5	5
Генерал-лейтенант, віце-адмірал	3	13	-	5	5	3
Генерал-майор, контр-адмірал	2	13	-	5	5	3
Бригадний генерал, коммодор	1	13	-	5	5	-
Полковник	3	-	5	5	10	3
Підполковник	2	-	5	5	10	3
Майор	1	-	5	5	10	-
Капітан	4	-	-	10	10	3
Старший лейтенант	3	-	-	10	10	3

Лейтенант	2	-	-	10	10	3
Молодший лейтенант	1	-	-	10	10	-

* Для військовослужбовців, яким присвоєно військове звання генерал-полковник або адмірал до 01 жовтня 2020 року.

** Зірки розташовуються у вигляді ромба.

{Підпункт 4 пункту 1 розділу V із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

5. Зірки (ромбічні) розташовуються на погонах від генералів до молодших лейтенантів на поздовжній осьовій лінії. Розміщувати будь-які інші символи забороняється.

6. На погонах сержантів, старшин, старших солдатів і старших матросів відповідно до військового звання розміщуються знаки золотого кольору для парадно-вихідної та повсякденної військової форми одягу і чорного кольору (блакитного - для військовослужбовців, які мають корабельні звання ВМС ЗСУ) на погонах польового обмундирування та спеціального одягу.

7. На погонах офіцерів, які мають корабельні звання ВМС ЗСУ (крім вищого офіцерського складу), розташовуються поперечні галуни золотого кольору (відповідно до звання, як вказано в таблиці 2). На відстані 5 мм від верхнього краю галуна розташовується знак ВМС ЗСУ (тризуб, накладений на якір) розміром 20 × 30 мм.

Таблиця 2

Військове звання	Кількість галунів, шт.	Ширина галуна, мм	Відстань від нижнього краю погона (муфти) до нижнього краю галуна, мм	Відстань між галунами, мм
Капітан 1 рангу	4 середніх	14	5	2
Капітан 2 рангу	3 середніх 1 вузький	14 7	5	2
Капітан 3 рангу	3 середніх	14	5	2
Капітан-лейтенант	2 середніх 1 вузький	14 7	5	2
Старший лейтенант	2 середніх	14	10	2

Лейтенант	1 середній 1 вузький	14 7	10	2
Молодший лейтенант	1 середній	14	10	-

8. Тужурка чорного кольору для військовослужбовців, які мають корабельні звання ВМС ЗСУ, носиться без погонів з наруканими знаками розрізнення у вигляді галунів золотого кольору.

Відповідно до військового звання число галунів встановлюється, як зазначено у таблиці 3.

Таблиця 3

Військове звання	Кількість галунів, шт.	Ширина галуна, мм	Відстань від нижнього краю рукава до нижнього краю галуна, мм	Відстань між галунами, мм
Адмірал	1 широкий 3 середніх	32 14	100	5
Віце-адмірал	1 широкий 2 середніх	32 14	100	5
Контр-адмірал	1 широкий 1 середній	32 14	100	5
Коммодор	1 широкий	32	100	-
Капітан 1 рангу	4 середніх	14	100	5
Капітан 2 рангу	3 середніх 1 вузький	14 7	100	5
Капітан 3 рангу	3 середніх	14	100	5
Капітан-лейтенант	2 середніх 1 вузький	14 7	100	5
Старший лейтенант	2 середніх	14	100	5
Лейтенант	1 середній 1 вузький	14 7	100	5

Молодший лейтенант	1 середній	14	100	-
--------------------	------------	----	-----	---

{Підпункт 8 пункту 1 розділу V із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

9. Галуни нашиваються виключно на тужурках навколо рукава на відстані 100 мм від нижнього краю.

Над галунами нашивається знак ВМС ЗСУ (тризуб, накладений на якір) на відстані 30 мм від верхнього краю галуна до нижнього краю якоря.

Нарукавні знаки розрізнення - галуни нашиваються безпосередньо на рукави.

Таблиця 4

Військове звання	Кількість шевронів, шт.	Ширина шеврона, мм
1	2	3
Рядовий та сержантський склад		
Головний майстер-сержант	3 вузьких, 1 широкий, 1 дуговий	7 18 7
Старший майстер-сержант	2 вузьких, 1 широкий, 1 дуговий	7 18 7
Майстер-сержант	1 вузький, 1 широкий, 1 дуговий	7 18 7
Штаб-сержант	1 широкий, 1 дуговий	18 7
Головний сержант	4 вузьких, 1 дуговий	7 7
Старший сержант	4 вузьких	7
Сержант	3 вузьких	7
Молодший сержант	2 вузьких	7

Старший солдат	1 вузький	7
Солдат	-	-
Рядовий та старшинський склад		
Головний майстер-старшина	1 широкий, 4 дугових	18 7
Старший майстер-старшина	1 широкий, 3 дугових	18 7
Майстер-старшина	1 широкий, 2 дугових	18 7
Штаб-старшина	1 широкий, 1 дуговий	18 7
Головний корабельний старшина	4 вузьких, 1 дуговий	7 7
Головний старшина	4 вузьких	7
Старшина 1 статті	3 вузьких	7
Старшина 2 статті	2 вузьких	7
Старший матрос	1 вузький	7
Матрос	-	-

{Підпункт 9 пункту 1 розділу V із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

10. Розміщення шевронів на погонах:

на відстані 5 мм від нижнього краю погона до нижнього краю шеврона, наступні розміщуються вище першого шеврона з проміжками 2 мм;

на погонах старшинського складу, які мають корабельні звання ВМС ЗСУ від головного майстер-старшини до штаб-старшини включно, на відстані 5 мм від верхнього краю шеврона розміщується знак ВМС ЗСУ у вигляді тризуба, накладеного на якір, розміром 20 × 30 мм;

на погонах рядового та старшинського складу (від головного корабельного старшини і нижче), які мають корабельні звання ВМС ЗСУ до головного корабельного старшини включно, на відстані 5 мм від нижнього краю погона розміщується знак ВМС ЗСУ у вигляді тризуба, накладеного на якір, розміром 20 × 30 мм, відстань до нижнього краю шеврона від верхнього краю знака ВМС ЗСУ - 5 мм.

11. На нарукавних знаках розрізнення рядового та старшинського складу, які мають корабельні військові звання від головного корабельного старшини до старшого матроса, ширина вузьких шевронів і дугоподібних личок - 10 мм.

{Пункт 1 розділу V доповнено підпунктом 11 згідно з Наказом Міністерства оборони № 53 від 25.01.2024}

12. На погонах до парадно-вихідного і повсякденного обмундирування курсантів ВВНЗ на відстані 5 мм від нижнього краю погона розміщується знак курсанта золотого (матового) кольору або чорного кольору для польової форми одягу (мал. 213–228, 231, 234, 237, 240 [додатка 2](#)).

{Підпункт пункту 1 розділу V із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

13. На погонах ліцеїстів на відстані 5 мм від нижнього краю погона розміщується знак ліцеїста золотого (матового) (або чорного для польової форми одягу) кольору (мал. 243–255, 258, 261, 264 [додатка 2](#)) та відповідно до звань розміщуються поперечні шеврони (завширшки 7 мм) на відстані 10 мм від верхнього краю знака ліцеїста, відстань між прямокутними смугами - 2 мм.

{Підпункт пункту 1 розділу V із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

14. Знаки розрізнення курсантів ВВНЗ ВМС ЗСУ (мал. 230, 233, 236, 239, 242 [додатка 2](#)) та ліцеїстів Військово-морського ліцею (мал. 257, 260, 263, 266 [додатка 2](#)) тотожні знакам розрізнення військовослужбовців рядового та старшинського складу. Знак ВМС ЗСУ заміщується знаком курсанта золотого (матового) або блакитного кольору для морського службового обмундирування.

{Підпункт пункту 1 розділу V із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

2. Розміщення емблем

1. Емблеми носять військовослужбовці на комірах кітелів відповідно до своєї спеціальності (мал. 267-294, 294-1-294-3 [додатка 2](#)).

{Підпункт 1 пункту 2 розділу V із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020, № 53 від 25.01.2024}

2. Емблеми розміщують на комірах кітеля біля оздоблювальної строчки, що проходить уздовж зовнішнього і нижнього країв коміра. Осьова лінія емблеми повинна бути паралельною зовнішньому краю коміра (мал. 2 [додатка 3](#)).

3. Розміщення нарукавних та нагрудних знаків

1. Нарукавні знаки військовослужбовців, ліцеїстів:

на зовнішньому боці правого та лівого рукавів нашивається гаптований нарукавний знак "Державний Прапор України", що має форму прямокутника розміром 30 × 45 мм. Колір окантовки знака повинен відповідати кольору кітеля. Нашивається (кріпиться) на правий та лівий рукав форми одягу на відстані 45 мм нижче плечового шва (мал. 1, 9 [додатка 3](#));

на зовнішньому боці правого рукава на відстані 105 мм нижче плечового шва нашивається нарукавний знак Міністерства оборони України, Апарату Головнокомандувача Збройних Сил України, Генерального штабу Збройних Сил України або нарукавний знак відповідно до виду чи роду військ;

{Абзац третій підпункту 1 пункту 3 розділу V в редакції Наказу Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

на зовнішньому боці лівого рукава на відстані 105 мм нижче плечового шва нашивається нарукавний знак військової частини або навчального закладу (мал. 1 [додатка 3](#)). У разі якщо нарукавний знак навчального закладу передбачає наявність декоративної девізної стрічки, він нашивається на відстані 85 мм нижче плечового шва (мал. 2 [додатка 3](#));

курсанти та ліцеїсти на парадній (парадно-вихідній), повсякденній формі одягу на зовнішньому боці лівого рукава носять нарукавні знаки за курсами навчання (мал. 9, 10 [додатка 3](#)).

2. Нарукавні знаки носять військовослужбовці офіцерського, сержантського, старшинського та рядового складу - на кітелі, сорочці-поло, куртці демісезонній та польовій формі одягу (мал. 295–321 [додатка 2](#)). На сорочці, куртці, куртці зимовій, плащі демісезонному, пальті зимовому нарукавні знаки не кріпляться.

{Підпункт 2 пункту 3 розділу V із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

3. Нарукавні знаки "Державний Прапор України" носять особи офіцерського, сержантського, старшинського та рядового складу - на всіх предметах форми одягу (крім білизни, сорочок та куртки зимової, плаща демісезонного, джемпера (пуловера), пальта зимового) (мал. 332–335 [додатка 2](#)).

{Підпункт 3 пункту 3 розділу V із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

4. Нарукавні знаки за курсами навчання курсантів ВВНЗ у вигляді діагоналі з галуна золотого кольору у курсантів військових навчальних закладів ПС ЗСУ - на тканині сіро-блакитного кольору; у курсантів ВВНЗ ВМС ЗСУ - на тканині чорного кольору; у решти курсантів - на тканині зеленого кольору нашиваються (кріпляться) на зовнішньому боці лівого рукава парадно-вихідного пальта, бушлата, форменки, фланелівки, кітеля на відстані 10 см вище початку рукава впритул до зовнішньої оздоблювальної строчки (мал. 374–378 [додатка 2](#)).

{Підпункт 4 пункту 3 розділу V із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

VI. Правила носіння орденів, медалей, орденських стрічок і стрічок медалей на планках та інших відзнак на військовій формі одягу

1. З парадною формою одягу носять:

ордени "Золота Зірка" та Держави звання Герой України;

ордени та медалі України;

нагрудні знаки до почесних звань України;

нагрудні знаки до державних премій України;

відзнаки Президента України;

заохочувальні відзнаки Міністерства оборони України;

почесні нагрудні знаки Головнокомандувача Збройних Сил України.

Дозволяється носити за власним бажанням:

відзнаки Верховної Ради України;

відзнаки Кабінету Міністрів України;

нагрудний знак "Ветеран війни - учасник бойових дій";

заохочувальні відзнаки Головного управління розвідки Міністерства оборони України;

заохочувальні відзнаки ДССТ;

почесні (пам'ятні) нагрудні знаки органів управління;

почесні (пам'ятні) нагрудні знаки командувачів видів ЗСУ;

заохочувальні відзнаки інших державних органів України;

пам'ятні нагрудні знаки військових частин;

заохочувальні відзнаки органів місцевого самоврядування;

державні та відомчі нагороди іноземних держав;

нагороди Організації Об'єднаних Націй;

нагороди Європейського Союзу;

нагороди Організації Північноатлантичного договору;

нагороди, передбаченні [пунктом 7](#) частини третьої статті 4 Закону України "Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки".

Носіння інших знаків у вигляді орденів та медалей заборонено.

2. Нагороди розміщують:

на однобортному кітелі - так, щоб нижні краї колодок (стрічок) нижнього ряду були на рівні клапана нагрудної кишені (мал. 1, 3 [додатка 3](#)) під час носіння не більше п'яти в одному ряду. У разі носіння двох рядів - нижній край колодок верхнього ряду розташовується по зрізу верхнього краю нижнього ряду;

на кітелі військовослужбовців-жінок - так, щоб верхній край верхнього ряду колодок (стрічок) знаходився нижче рівня кута лацкана на 70 мм у разі носіння не більше п'яти в одному ряді (мал. 6 [додатка 3](#)). У разі носіння двох рядів - нижній край колодок верхнього ряду розташовується по зрізу верхнього краю нижнього ряду;

на двобортному кітелі й тужурці - так, щоб верхні краї колодок (стрічок) верхнього ряду розташовувалися нижче рівня кута лацкана на 70 мм у разі носіння не більше п'яти в ряд (мал. 4, 5 [додатка 3](#)). У разі носіння двох рядів - нижній край колодок верхнього ряду розташовується по зрізу верхнього краю нижнього ряду;

на форменці (фланелівці) - так, щоб верхній край колодок (стрічок) верхнього ряду розташовувався на відстані 120 мм від краю плеча. У разі носіння двох рядів - нижній край колодок верхнього ряду розташовується по зрізу верхнього краю нижнього ряду.

3. Нагороди на колодках (стрічках), які носяться з лівого боку грудей (крім орденів "Золота Зірка" та Держави звання Герой України), розміщують горизонтальними рядами у порядку старшинства, починаючи з вищої. В одному ряду не може бути більше п'яти нагород при ширині стрічки 28 мм та не більше чотирьох при ширині стрічки 35 мм. Кількість рядів може бути не більше двох. За наявності заохочувальних відомчих відзнак двох і більше ступенів носить тільки відзнака вищого ступеня (мал. 12-2, 12-3 [додатка 3](#)).

{Пункт 3 розділу VI із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 53 від 25.01.2024}

4. Нагороди, які носяться з правого боку грудей, розміщуються горизонтально в один ряд (не більше трьох нагород) від центру грудей до краю у порядку старшинства, починаючи з вищої, вище нагрудного знака "Класний фахівець". При цьому умовні центри знаків нагород повинні бути на одному рівні (мал. 12-1 [додатка 3](#)).

{Пункт 4 розділу VI із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 53 від 25.01.2024}

5. Колодки (стрічки) нагород у верхньому ряду вирівнюють за верхніми краями колодок (стрічок) нижнього ряду зліва направо у порядку старшинства, починаючи з вищої.

6. Знаки орденів України і відомчих заохочувальних відзнак, які носяться на шийних стрічках, розміщують таким чином, щоб кільце, через яке проходить стрічка, знаходилося безпосередньо на вузлі краватки або трохи нижче нього. Стрічка повинна знаходитися під коміром сорочки. Одночасно дозволяється носити не більше двох знаків орденів на шийних стрічках, причому знак одного ордену може частково прикривати знак іншого.

{Пункт 6 розділу VI із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 53 від 25.01.2024}

7. Орден "Золота Зірка" та Держави звання Герой України носять з лівого боку грудей вище інших державних нагород України. При цьому знак ордену може частково прикривати колодки (стрічки) інших нагород. За наявності обох орденів їх розміщують у порядку часу нагородження.

8. Порядок носіння державних нагород України та відзнак Президента України:

На шийній стрічці:

орден Свободи;

орден "За заслуги" I ступеня;

орден Богдана Хмельницького I ступеня;

орден "За мужність" I ступеня.

На лівому боці грудей:

ордени "Золота Зірка" та Держави звання Герой України (розміщуються вище інших державних нагород);

відзнака Президента України - «Хрест бойових заслуг»;

{Пункт 8 розділу VI доповнено абзацом дев'ятим згідно з Наказом Міністерства оборони № 53 від 25.01.2024}

орден "За заслуги" II, III ступенів;

орден Героїв Небесної Сотні;

орден "За мужність" II, III ступенів;

орден княгині Ольги I - III ступенів;

орден Данила Галицького;

відзнака Президента України - Хрест Івана Мазепи;

медаль "За військову службу Україні";

медаль "За бездоганну службу" I - III ступенів;

медаль "Захиснику Вітчизни";

медаль "За врятоване життя";

відзнака Президента України - медаль "За працю і звитягу";

відзнака Президента України - ювілейна медаль "20 років незалежності України";

відзнака Президента України - ювілейна медаль "25 років незалежності України";

відзнака Президента України - пам'ятна медаль "25 років виведення військ з Афганістану";

відзнака Президента України "За участь в антитерористичній операції";

відзнака Президента України "За гуманітарну участь в антитерористичній операції".

На лівому боці грудей нижче нагород на колодках (стрічках):

зірка ордена "За заслуги" I ступеня;

зірка ордена "За мужність" I ступеня.

На правому боці грудей:

орден Богдана Хмельницького II, III ступенів;

нагрудний знак до почесного звання України;

нагрудний знак до Державної премії України.

{Абзац тридцять другого пункту 8 розділу VI виключено на підставі Наказу Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020}

Мініатюра ордена «Золота Зірка» або ордена Держави звання Герой України носить на парадно-вихідному (повсякденному) кітелі (тужурці) форменці (фланелівці) і розташовується вище планок орденських стрічок та стрічок медалей.

{Абзац тридцять третій пункту 8 розділу VI в редакції Наказу Міністерства оборони № 53 від 25.01.2024}

Носіння мініатюр усіх інших нагород передбачено на цивільному костюмі.

{Абзац тридцять четвертий пункту 8 розділу VI в редакції Наказу Міністерства оборони № 53 від 25.01.2024}

9. Нагрудний знак "Ветеран війни - учасник бойових дій" розташовується з правого боку грудей і розміщується вище державних нагород і відомчих відзнак. За їх відсутності - на їх місці.

10. Порядок носіння заохочувальних відзнак Міністерства оборони України:

заохочувальні відзнаки Міністерства оборони України розміщують після державних нагород України та відзнак Президента України або нижче них;

нагрудний знак «Хрест особливих заслуг» носять на шийній стрічці;

{Пункт 10 розділу VI доповнено абзацом третім згідно з Наказом Міністерства оборони № 53 від 25.01.2024}

відзнаки Міністерства оборони України - нагрудні знаки "За військову доблесть", "Доблесть і честь", "Знак пошани", "За зразкову службу" носять з правого боку грудей.

11. Інші відзнаки Міністерства оборони України у вигляді медалей носять з лівого боку грудей і розміщують у такій послідовності:

медаль «Залізний хрест»;

медаль «Лицарський хрест»;

медаль «Воєнний хрест»;

медаль «Хрест доблесті»;
медаль «За поранення»;
медаль «Хрест пошани»;
медаль «Золотий Тризуб»;
медаль «За зміцнення обороноздатності»;
медаль «Зірка військового братерства»;
медаль «Захиснику України»;
медаль «За сприяння обороні»;
медаль «Хрест Сухопутних військ»;
медаль «Хрест Повітряних Сил»;
медаль «Хрест Військово-Морських Сил»;
медаль «Хрест Сил спеціальних операцій»;
медаль «Хрест Сил територіальної оборони»;
медаль «Хрест Сил логістики»;
медаль «Хрест Медичних сил»;
медаль «Хрест Десантно-штурмових військ»;
медаль «Хрест Військ зв'язку та кібербезпеки»;
медаль «Хрест ракетних військ та артилерії»;
медаль «Хрест Державної спеціальної служби транспорту»;
відзнака «Знак пошани»;
медаль «За розвиток військового співробітництва»;
медаль «За зразкову службу» I-III ступенів;
медаль «За особисті досягнення» I, II ступенів;
медаль «За сприяння Збройним Силам України»;
медаль «Воїн-миротворець» (медаль «За миротворчу діяльність»);
медаль «Ветеран служби» (відзнака «Ветеран військової служби»);
медаль «20 років сумлінної служби» (відзнака «За сумлінну службу I ступеня»);
медаль «15 років сумлінної служби» (відзнака «За сумлінну службу II ступеня»);
медаль «10 років сумлінної служби» (відзнака «За сумлінну службу III ступеня»);
ювілейна медаль «10 років Збройним Силам України»;

ювілейна медаль «15 років Збройним Силам України».

Пам'ятний нагрудний знак Міністерства оборони України «Служба шифрованого зв'язку і режиму секретності Збройних Сил України» розташовується після почесних (пам'ятних) нагрудних знаків Головнокомандувача Збройних Сил України.

Пам'ятний нагрудний знак «Воїн-миротворець» носять на бантовій складці по центру лівої нагрудної кишені на парадній, парадно-вихідній, повсякденній формах одягу. На тужурці, форменці (фланелівці) - нижче нагород або планок орденських стрічок та стрічок медалей, на відстані 15-20 мм.

Пам'ятний нагрудний знак «5 років Збройним Силам України» носять на бантовій складці по центру лівої нагрудної кишені на парадній, парадно-вихідній, повсякденній формах одягу. На тужурці, форменці (фланелівці) - нижче нагород або планок орденських стрічок та стрічок медалей, на відстані 15-20 мм.

За наявності більше ніж одного нагрудного знака, який носять на бантовій складці по центру лівої нагрудної кишені на парадній, парадно-вихідній, повсякденній формах одягу, носить один з них за власним бажанням військовослужбовця.

{Пункт 11 розділу VI в редакції Наказу Міністерства оборони № 53 від 25.01.2024, з урахуванням змін, внесених Наказом Міністерства оборони № 119 від 15.02.2024}

12. Почесні (пам'ятні) нагрудні знаки Головнокомандувача Збройних Сил України розміщують після державних нагород України, відзнак Президента України та заохочувальних відзнак Міністерства оборони України або нижче них.

13. Почесний нагрудний знак Головнокомандувача Збройних Сил України «Хрест Заслуги» носять на шийній стрічці.

{Розділ VI доповнено пунктом 13 згідно з Наказом Міністерства оборони № 53 від 25.01.2024}

14. Почесний нагрудний знак Головнокомандувача Збройних Сил України "Слава і честь" носять з правого боку грудей.

15. Інші почесні (пам'ятні) нагрудні знаки Головнокомандувача Збройних Сил України носять з лівого боку грудей і розміщують у такій послідовності:

почесний нагрудний знак «Хрест хоробрих»;

почесний нагрудний знак «Золотий хрест»;

почесний нагрудний знак «Срібний хрест»;

почесний нагрудний знак «Сталевий хрест»;

почесний нагрудний знак «Хрест Військова честь»;

почесний нагрудний знак «За сумлінну службу»;

почесний нагрудний знак «Комбатантський хрест»;

почесний нагрудний знак «За незламність»;

почесний нагрудний знак «За збереження життя»;

почесний нагрудний знак «За сприяння війську»;

почесний нагрудний знак «Кращий сержант (старшина) Збройних Сил України»;

почесний нагрудний знак «За доблесну військову службу Батьківщині»;

почесний нагрудний знак «За заслуги перед Збройними Силами України»;

почесний нагрудний знак «За досягнення у військовій службі» I, II ступенів;

почесний нагрудний знак «За заслуги у ліквідації наслідків надзвичайної ситуації»;

почесний нагрудний знак «За взірцевість у військовій службі» I-III ступенів;

пам'ятний нагрудний знак «Почесний військовий зв'язківець»;

нагрудний знак «Учасник військових навчань»;

нагрудний знак «Учасник АТО».

{Пункт 15 розділу VI в редакції Наказу Міністерства оборони № 53 від 25.01.2024}

16. Нагрудні знаки «За знищення ворожої бронетехніки» та «За знищення ворожої авіаційної техніки» носять:

на кітелі - на лівій нагрудній кишені;

на тужурці, форменці та фланелівці - з лівого боку грудей, нижче інших нагород та відзнак.

{Розділ VI доповнено пунктом 16 згідно з Наказом Міністерства оборони № 53 від 25.01.2024}

17. Нарукавні відзнаки «За знищення ворожої бронетехніки» та «За знищення авіаційної техніки» кріпляться на передпліччі правої та лівої руки відповідно на відстані 12 см вище нижнього краю рукава. Кожна наступна відзнака кріпиться вище за попередню на відстані 1 см, але не більше п'яти відзнак.

{Розділ VI доповнено пунктом 17 згідно з Наказом Міністерства оборони № 53 від 25.01.2024, з урахуванням змін, внесених Наказом Міністерства оборони № 119 від 15.02.2024}

18. Знак «За мужність та відвагу» носить з парадно-вихідною, парадною та повсякденною формою одягу на лівому плечі.

{Розділ VI доповнено пунктом 18 згідно з Наказом Міністерства оборони № 53 від 25.01.2024}

19. Почесні (пам'ятні) нагрудні знаки, які дозволяється носити за власним бажанням, у вигляді медалей носять з лівого боку грудей, у формі знаків - з правого боку грудей.

20. З повсякденною формою одягу замість орденів, медалей, відзнак та нагрудних знаків, на кітелі, тужурці, форменці носять орденські стрічки та стрічки медалей, відзнак і нагрудних знаків на планках на лівій стороні (мал. 8 [додатка 3](#)).

Під час носіння двох і більше орденських стрічок і стрічок медалей на планках вони закріплюються в один ряд на загальній планці від центру грудей до краю. Стрічки, які не вміщуються на одній планці, переносяться на другу і так далі та прикріплюються нижче першої.

В одному ряду орденських стрічок і стрічок медалей на планках може бути не більше п'яти при ширині стрічки 28 мм та не більше чотирьох при ширині стрічки 35 мм.

За наявності заохочувальних відомчих відзнак двох і більше ступенів носить стрічка тільки відзнаки вищого ступеня.

21. На пальті зимовому, на куртці зимовій, плащі демісезонному (куртці демісезонній), пуловері, джемпері, сорочці, а також на робочій формі одягу орденські стрічки, стрічки медалей на планках та нагрудні знаки носити заборонено.

22. Нагрудний знак про закінчення ВВНЗ (СКП і НЦ) носять по центру на бантовій складці правої нагрудної кишені, на кітелі військовослужбовців-жінок, тужурці - на правому боці на відстані 70 мм від верхнього кута лацкана. За наявності у військовослужбовця нагрудних знаків двох і більше ВВНЗ (СКП і НЦ) носять тільки один нагрудний знак останнього закладу (мал. 1 - 8 [додатка 3](#)).

23. Нагрудний знак про закінчення військового ліцею дозволяється носити справа від нагрудного знака про закінчення вищого військового навчального закладу. На камуфльованій куртці нагрудний знак про закінчення військового ліцею розміщується над правою нагрудною кишенею так, щоб його нижній край торкався нагрудного знака з прізвищем та знаходився по центру кишені.

Нагрудний знак про закінчення цивільного закладу вищої освіти дозволяється носити у разі відсутності нагрудного знака про закінчення ВВНЗ.

{Пункт 24 розділу VI виключено на підставі Наказу Міністерства оборони № 53 від 25.01.2024}

24. Нагрудний знак парашутиста дозволяється носити на правій кишені по центру зліва від нагрудного знака про закінчення ВВНЗ (мал. 1, 9 [додатка 3](#)). Інші особисті відзнаки дозволяється носити на бантовій складці лівої кишені.

25. Нагрудний знак "Командир корабля" носить на тужурці - з правого боку грудей вище нагрудного знака "табличка з прізвищем військовослужбовця".

26. Нагрудний знак "Класний фахівець" носить:

на кітелі - над правою нагрудною кишенею так, щоб його нижній край торкався клапана кишені, на парадному кітелі - по центру клапана правої нагрудної кишені;

на тужурці - з правого боку грудей вище нагрудного знака "табличка з прізвищем військовослужбовця".

27. Нагрудний знак "Відмінник Збройних Сил України" носять з правого боку грудей вище таблички з прізвищем військовослужбовця.

28. Нагрудний знак "Класний фахівець" для військовослужбовців строкової служби носять:

на камуфльованій куртці - над правою нагрудною кишенею так, щоб його нижній край торкався нагрудного знака з прізвищем;

на форменці та фланелівці - з правого боку грудей.

За наявності нагрудного знака "Відмінник Збройних Сил України" нагрудний знак розміщується після нього.

29. Нагрудний знак "Воїн-спортсмен" та нагрудні значки спортивних звань і спортивних розрядів носять:

на кітелі - на правій нагрудній кишені після нагрудного знака про закінчення навчального закладу;

на тужурці - з правого боку грудей після нагрудного знака про закінчення навчального закладу;

на камуфльованій куртці - над правою нагрудною кишенею так, щоб його нижній край торкався нагрудного знака з прізвищем;

на форменці та фланелівці - з правого боку грудей.

{Пункт 29 розділу VI із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 53 від 25.01.2024}

30. Носіння військовослужбовцями ЗСУ на військовій формі одягу державних нагород України, відзнак Президента України, заохочувальних відзнак Міністерства оборони України, почесних нагрудних знаків Головнокомандувача Збройних Сил України та інших нагрудних знаків, які не увійшли в цей розділ, визначається іншими нормативно-правовими актами.

{Правила в редакції Наказу Міністерства оборони № 238 від 30.06.2020}

**Начальник Головного
управління розвитку
та супроводження
матеріального забезпечення
Збройних Сил України
полковник**

Д.О. Марченко

Додаток 1
до Правил носіння військової форми
одягу та знаків розрізнення
військовослужбовцями Збройних
Сил України, Державної спеціальної
служби транспорту та ліцеїстами
військових ліцеїв

МАЛЮНКИ

військової форми одягу

{Додаток 1 в редакції Наказу Міністерства оборони № 238 від 30.06.2020; із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства оборони № 398 від 04.11.2020, № 53 від 25.01.2024}

Додаток 2
до Правил носіння військової форми
одягу та знаків розрізнення
військовослужбовцями Збройних
Сил України, Державної спеціальної
служби транспорту та ліцеїстами
військових ліцеїв

МАЛЮНКИ

Знаків розрізнення до військової форми одягу

{Додаток 2 в редакції Наказів Міністерства оборони № 238 від 30.06.2020, № 398 від 04.11.2020; із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 53 від 25.01.2024}

Додаток 3
до Правил носіння військової форми
одягу та знаків розрізнення
військовослужбовцями Збройних
Сил України, Державної спеціальної
служби транспорту та ліцеїстами
військових ліцеїв

МАЛЮНКИ

розташування на військовій формі одягу нагород та іншої символіки

{Додаток 3 в редакції Наказу Міністерства оборони № 238 від 30.06.2020; із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони № 53 від 25.01.2024}

Про затвердження Правил носіння військової форми одягу та знаків розрізнення військовослужбовцями Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту та ліцеїстами військових ліцеїв
Наказ; Міноборони України від 20.11.2017 № 606
Редакція від **07.03.2024**, підстава — [z0212-24](#)
Постійна адреса:
<https://zakon.rada.gov.ua/go/z1502-17>

Законодавство України
станом на 22.08.2024

чинний

z1502-17

Документи та файли

- Сигнальний документ — [f472415n1424.docx](#) / [zip](#) від 20.05.24 11:00, 6.82 Мб
- Сигнальний документ — [f472415n1425.docx](#) / [zip](#) від 20.05.24 16:35, 2.27 Мб
- Сигнальний документ — [f472415n1426.docx](#) від 20.05.24 16:35, 827 Кб

Публікації документа

- Офіційний вісник України від 16.01.2018 — 2018 р., № 5, стор. 131, стаття 217, код акта 88766/2018